

Precarias a la Deriva: Πρώτα Τραυλίσματα

www.sindominio.net/karakola/precarias.htm

Μπορείτε να διαβάσετε το κείμενο στα αγγλικά:

<http://www.sindominio.net/karakola/precarias/balbucesos-english.htm>

“Trabajo flexible ¿Es que somos invisibles? Trabajo inmaterial ¡Ay que estrés mental! Trabajo de jornalera ¡Eso es la repera!”

“Ελαστική εργασία, σημαίνει να είμαστε αόρατοι; Άυλη εργασία, τι στρες πνευματικό! Μεροκάματα. Αυτή είναι η λύση!”

(τραγουδάκι των Precarias a la Deriva στη Γενική Απεργία της 20ης Ιούνη 2002).

Η Έρευνα – Διαμαρτυρία (Picket Survey)

Οι Precarias a la Deriva (Επισφαλείς Γυναίκες σε περιπλάνηση/στη γύρα) είναι ένα συλλογικό project έρευνας και δράσης. Οι ανησυχίες των γυναικών που συμμετείχαν σε αυτό το ανοικτό project συνέκλιναν στις 20 Ιουνίου 2002, τη μέρα της γενικής απεργίας που κάλεσαν τα μεγαλύτερα συνδικάτα της Ισπανίας. Μερικές από εμάς είχαν ήδη ξεκινήσει ένα μονοπάτι στοχασμού και παρέμβασης σε ζητήματα μετασχηματισμού της εργασίας (σε ομάδες όπως η 'ZeroWork', 'Sex Lies and Precariousness'¹ ή ατομικά), και άλλες ήθελαν να αρχίσουν να σκέφτονται αυτά τα θέματα. Τις ημέρες πριν την απεργία συναντηθήκαμε για να σκεφτούμε συλλογικά μια παρέμβαση που θα αντανακλούσε την εποχή μας, με την επίγνωση ότι η εργατική απεργία, ως η τελική έκφραση μιας διαδικασίας αγώνα, ήταν μη-ικανοποιητική για εμάς για τρεις λόγους:

1. Επειδή δεν λάμβανε υπόψη – και αυτό δεν είναι κάτι καινούριο – την εμπειρία και την άδικη διάκριση της οικιακής εργασίας και φροντίδας, που σχεδόν εξολοκλήρου αναλαμβάνουν οι γυναίκες στην “μη-παραγωγική” σφαίρα.
2. Για την περιθωριοποίηση που καταδικάζουν και οι μορφές δράσης και οι προτάσεις της απεργίας όσους και όσες βρίσκονται σε είδη εργασίας – πολύ συνηθισμένα – που τσουβαλιάζονται κάτω από την κατηγορία “επισφαλείς εργασίες²”.
3. Επειδή δεν λαμβάνει υπόψη την επισφαλή, ευέλικτη, αόρατη ή υπο-εκτιμημένη εργασία, ειδικά των γυναικών και/ή των μεταναστ(ρι)ών (σεξουαλική, οικιακή, βοήθειας, κλπ.)

Όπως τόνισε μια φίλη πρόσφατα για το πλαίσιο της πιο πρόσφατης 'πολιτικής' απεργίας ενάντια στον πόλεμο (10 Απριλίου 2003), “Πως μπορούμε να εφεύρουμε νέες μορφές απεργίας όταν η παραγωγή διασπάται και μετατοπίζεται, όταν οργανώνεται με τέτοιο τρόπο που το να σταματήσεις να εργάζεσαι για λίγες ώρες (ή ακόμα και 24 ώρες) δεν επηρεάζει αναγκαστικά την παραγωγική διαδικασία, και όταν η κατάσταση των συμβολαίων μας είναι τόσο εύθραυστη που το να απεργήσουμε σήμερα σημαίνει να ρισκάρουμε την δυνατότητα να δουλέψουμε αύριο;”

Είδαμε ότι πολλές από εκείνες τις εργασίες στα περιθώρια - οι αόρατες, χωρίς νομοθετικό πλαίσιο, χωρίς σταθερά σημεία εργασίες – δεν διακόπτονταν ή δεν άλλαζαν με κάποιο τρόπο από μια απεργία τέτοιου τύπου, και ότι η επισφαλοποίηση (precarization) της αγοράς εργασίας είχε επεκταθεί σε τέτοιο βαθμό που η πλειοψηφία των εργαζόμενων ανθρώπων δεν επηρεάζονταν από αυτές τις νέες αλλαγές ενάντια στις οποίες η απεργία στόχευε. Επομένως προσπαθήσαμε να σκεφτούμε νέες μορφές να ζήσουμε αυτή την ημέρα αγώνα πλησιάζοντας και αντιμετωπίζοντας αυτές τις νέες πραγματικότητες. Αποφασίσαμε να μετασχηματίσουμε την κλασική μορφή της διαμαρτυρίας που κλείνει ένα χώρο

1 Σ.τ.Μ.: ZeroWork: Μηδενική Εργασία. Sex, Lies & Precariousness!: Σεξ, Ψέμματα και Επισφάλεια (από την ταινία Σεξ, Ψέμματα και Βιντεοταινίες). Περισσότερες πληροφορίες για την ομάδα στο:

<http://www.sindominio.net/karakola/sexoment.htm>

2 Δεν υπάρχει επαρκής αγγλική μετάφραση για όλα όσα εννοούνται με τον όρο “precariedad”. Η λέξη, αυξανόμενα ορατή σε λόγους περί εργασίας στην Ευρώπη, ενώ κάποτε αναφερόταν μόνο σε μια συνθήκη ανεπαρκούς εισοδήματος, μπορεί να εφαρμοστεί γενικότερα στην πολλαπλότητα των συνθηκών ζωής/εργασίας που σχετίζονται με την μερική, ευέλικτη, άτυπη, πολλαπλή, χωρίς συμβόλαιο, χωρίς δικαιώματα, στο σπίτι, στη βάση project, ελεύθερη, παράνομη ή αόρατη απασχόληση.

εργασίας (shut-down picket) σε μια έρευνα-διαμαρτυρία (survey-picket). Ειλικρινά, δεν θέλαμε να επιτιμήσουμε μια επισφαλώς εργαζόμενη με ωρομίσθιο σε ένα σουπερ-μάρκετ ή να κλείσουμε το μπακαλικάκι που το διαχειρίζεται ένας μετανάστης επειδή, στο κάτω κάτω, παρά τους πολλούς λόγους να κλείσουμε τις επιχειρήσεις και να διαμαρτυρηθούμε, ποιός είχε καλέσει αυτή την απεργία; Ποιόν σκέφτονταν; Υπήρχε σε κάποιο σημείο ένα έστω και ελάχιστο ενδιαφέρον από τα συνδικάτα για την κατάσταση των επισφαλών εργατ(ρι)ών μεταναστ(ρι)ών, ή νοικοκυρών; Σταμάτησε η απεργία την παραγωγική διαδικασία των οικιακών βοηθών, των μεταφραστ(ρι)ών, των σχεδιαστ(ρι)ών, των προγραμματιστ(ρι)ών, όλων των αυτόνομων εργαζομένων για τους οποίους το να σταματήσουν την δουλειά σήμερα θα σήμαινε μόνο ότι θα διπλασιαζόταν η δουλειά αύριο;

Μας φάνηκε πιο ενδιαφέρον, σκεφτόμενες το χάσμα ανάμεσα στην εμπειρία της εργασίας και την πρακτική του αγώνα, να ανοίξουμε ένα χώρο ανταλλαγής ανάμεσα σε μερικές από τις γυναίκες που εργάζονταν ή κατανάλωναν εκείνη την ημέρα και σε εκείνες που κινούνταν στο δρόμο. Αυτό το μικρό, διακριτικό σχέδιασμα της διερεύνησης ήταν το σημείο έναρξης για αυτό που έγινε το project των “περιπλανήσεων” (drifts).

Η ανταλλαγή εκείνης της 20ης Ιουνίου ήταν επωφελής. Όχι για το τι μας είπαν οι άνθρωποι εδώ κι εκεί, ή για ό,τι κάναμε ορατό για εμάς και για τους άλλους, όσο για το άνοιγμα που θεωρήσαμε, τις δυνατότητες για μη-προκαθορισμένες συναντήσεις, την ευχαρίστηση ενός διαλόγου χωρίς κατηγοριοποιήσεις, χωρίς κανένα μέσο διαμεσολάβησης εκτός από το μαγνητοφωνάκι, την κάμερα και το σημειωματάριο.

Στα Περιθώρια

Αυτές και άλλες ερωτήσεις προέκυψαν, όπως είπαμε, από σκέψεις οι οποίες με τον ένα ή τον άλλο τρόπο για πολύ καιρό κυκλοφορούσαν ανάμεσά μας. Κατά πρώτον, και εμείς τοποθετούμαστε στη μέση της αλλαγής και συνέχειας στις παραγωγικές διαδικασίες, και εμείς, με διάφορους τρόπους αντιμετωπίζουμε ένα νέο εργασιακό πλαίσιο που σημαδεύεται με δύναμη από το νεοφιλελευθερισμό.

Μια κυρίαρχη τάση σε μεγάλο μέρος της νεο-μαρξιστικής σκέψης δείχνει την ανάδυση της αποκαλούμενης άυλης εργασίας (immaterial work – που είναι συναισθηματική, επικοινωνιακή, δημιουργική, γλώσσική, κλπ...) ³. Αυτή η εργασία, που έχει να κάνει με τις γνωστικές διεργασίες, την παραγωγή της γνώσης, τις γλώσσες και τους συνδέσμους δεν είναι ομοιογενής, παρά τα όσα προτείνουν αρκετές αναλύσεις. Χαρακτηρίζεται έντονα από την κοινωνική αξία που αποδίδεται στα διάφορα είδη εργασίας μέσα σε αυτή την κατηγορία, κάτι που εγκαθιδρύει μια διαφορά ανάμεσα στο να παίζεις μια μαλακία σε ένα πελάτη και να σχεδιάζεις μια ιστοσελίδα.

Αυτό είναι σημαντικό για τη συζήτηση, ειδικά αφού όλα εκείνα τα ερωτήματα που σχετίζονται με την “αναπαραγωγή” - και με την στενή έννοια, δηλ. την οικιακή εργασία και τη φροντίδα (αμειβόμενη ή όχι) και με την ευρεία έννοια, όπως την επικοινωνία, το μανατζμεντ, την κοινωνικοποίηση, την παραγωγή ευεξίας, τρόπων ζωής, κλπ. (ένα σχηματισμό που ξεπερνά την “παραγωγή και αναπαραγωγή της άμεσης ζωής” του Ένγκελς ⁴) – παραμένουν γενικά στο σκοτάδι. Στην περίπτωση της αναπαραγωγικής εργασίας με την αυστηρή έννοια, συχνά αυτή υποτιμάται, επειδή αυτές οι εργασίες δεν είναι μέρος της αποκαλούμενης “ηγεμονικής τάσης”, αλλά μάλλον μέρος αυτού που απλά ερμηνεύεται ως κληρονομιά μιας ιστορικής ισορροπίας που καθιερώνει μια συνέχεια και αλληλοσυσχέτιση ανάμεσα στην αμειβόμενη και μη αμειβόμενη εργασία, στο σπίτι μας ή στο σπίτι άλλων, που κάνουν οι γυναίκες και η οποία, κατ' επέκταση, καθορίζει τη θέση τους στην αγορά εργασίας (ή μήπως συμβαίνει το αντίθετο;), τόσο με όρους των ειδών δουλειάς που κάνουν (γραφείου, υποστήριξη πελατών, νοσηλευτική και φροντίδα, κλπ.) όσο και με όρους διαφορών εργασίας και μισθού γενικά. Η ανάδυση του τρίτου τομέα, η μεταφορά με επισφαλείς όρους ορισμένων αναπαραγωγικών δραστηριοτήτων κάποιων γυναικών σε άλλες γυναίκες, τοπικά αλλά επίσης και

3 Δείτε τα έργα του A. Negri, πχ “Η εργασία του Διονύσου (ελλ. Μετάφραση Εκδ. Ελευθεριακή Κουλτούρα) και στο περιοδικό *Futur Antérieur*: “Value and Effect”, (Αξία και Αποτέλεσμα) με τον M. Lazzarato, “Immaterial Work and Subjectivity” (Άυλη Εργασία και Υποκειμενικότητα. Επίσης του M. Hardt, “Affective Labor, (Θυμική/Συναισθηματική Εργασία) περιοδικό *Boundary 2*, 1999.

4 Ένγκελς, *Η Προέλευση της Οικογένειας, την Ιδιωτικής Περιουσίας και του Κράτους*

παγκόσμια, εισάγει ένα νέο στοιχείο που θα πρέπει να διατηρήσουμε στο μυαλό μας. Με την ευρύτερη έννοια – αν αποδεχθούμε τελικά αυτή τη διάκριση ανάμεσα στην ευρεία και την στενότερη έννοια – η αναπαραγωγή της άμεσης ζωής ως συναισθηματικός δεσμός καταλήγει να είναι ένα εξαιρετικά διαφοροποιημένο πεδίο που γρήγορα αναμειγνύεται με τη ζωή (“ζωή που μπαίνει στην δουλειά”⁵, “η απαλλοτρίωση του χρόνου της ζωής”...) κάνοντας ορατές τις απόψεις της κυριαρχίας που κάνουν τη ζωή, τη συνεργασία, τις συναισθηματικές σχέσεις, τα γούστα, τη γνώση και τη σεξουαλικότητα πολύ γλιστερά πεδία των οποίων η “φυσικότητα” παραμένει χωρίς αμφισβήτηση.

Βλέπουμε ότι μερικοί/ες από εκείνους που συμμετέχουν στο διάλογο της άυλης εργασίας μένουν κωφοί στο ερώτημα της αναπαραγωγής και της σχέσης της με την πατριαρχική και φυλετική κυριαρχία. Αντιμετωπίζοντας αυτή την πραγματικότητα, ανακτούμε μέρος μιας μακράς παράδοσης διαλόγου μέσα στο φεμινισμό που επεξεργάζεται ακριβώς μια Μαρξική ιδέα της αναπαραγωγής με την ευρεία έννοια, η οποία διασταυρώνεται με πολλαπλές σχέσεις εξουσίας. Αυτός ο προσανατολισμός συμπίπτει με τις ιδέες του Foucault για την εξουσία και τις διεργασίες υποκειμενοποίησης, δηλαδή για τις σύγχρονες μορφές κυριαρχίας οι οποίες σε μεγάλο βαθμό δεν είναι βασισμένες στην άμεση άσκηση βίας αλλά μάλλον στην ενεργητική παραγωγή υποταγής, μια ιδέα που έχει αναπτυχθεί σε έκταση, με διαφορετικά σημεία έμφασης, από στοχάστριες όπως η Butler και η Pateman. Συμπίπτει επίσης με πολλές από τις ριζοσπαστικές, υλιστικές και ψυχαναλυτικές τάσεις εντός του φεμινισμού, εκείνες που δίνουν σημαντικό βάρος σε ερωτήματα όπως η σεξουαλική διαίρεση της εργασίας, ο έλεγχος της σεξουαλικότητας, η κανονιστική ετεροσεξουαλικότητα ή η κοινωνικοποίηση εντός της οικογένειας.

Οι διάλογοι για την αναπαραγωγή που εκτυλίσσονταν ολόκληρη τη δεκαετία του 1970 έχουν τώρα νέα πράγματα να προσφέρουν που πρέπει να εκτεθούν⁶. Από εκείνους τους διαλόγους διατηρούμε μια ανάλυση της αναπαραγωγής, της άρθρωσης του καπιταλισμού, της πατριαρχίας, της φυλετικής κυριαρχίας, και τώρα περισσότερο από ποτέ, της ιστορίας της αποικιοκρατίας, των γεωγραφικών ασυμμετριών που έχουν παράγει τις ανισότητες που κινητοποιούν τις μετατοπίσεις πληθυσμών τις τελευταίες δεκαετίες. Διατηρούμε επίσης την πολιτική σκέψη και πρακτική που θεματοποιεί το σώμα ως χώρο έκφρασης της κυριαρχίας και της εκμετάλλευσης, και θεωρούμε το “παραγωγικό σώμα” (productive body) ή την “παραγωγή του (σεξουαλικού) σώματος” ως μια συνεχιζόμενη πορεία ενσωμάτωσης των υποκειμενικοτήτων που συγχρόνως φυλακίζονται και αγωνίζονται να καθορίσουν τις συνθήκες της ανάπτυξής τους. Διατηρούμε επίσης την φεμινιστική θεωρία για το δημόσιο και το ιδιωτικό ως μορφές προσέγγισης των συνεχειών και ασυνεχειών ανάμεσα σε αυτό που συμβαίνει στο πεδίο των σχέσεων και των σπιτιών και αυτό που συμβαίνει στο πιο εκτιμημένο κοινωνικά πεδίο της απασχόλησης, της πολιτικής και του Κράτους. Η αυξανόμενη ενοποίηση αυτών των πεδίων, της απασχόλησης και της προσωπικής ζωής, της εκπαίδευσης και της απασχόλησης κλπ, ως ιστορική διαδικασία που παράγει διαφοροποιήσεις και ως πολιτική κριτική των διαχωρισμών της νεωτερικότητας μας φαίνεται ουσιαστικό μονοπάτι προς διερεύνηση.

Κατά δεύτερον, οι μελέτες για την άυλη εργασία, στην ομοιογενοποίηση της οποίας αντιστεκόμαστε, κοιτάζουν τους άλλους τρόπους οργάνωσης της εργασίας που βασίζονται στα ίδια τα χαρακτηριστικά των δραστηριοτήτων που τσουβαλιάζουν μαζί στην κατηγορία του “άυλου”, ειδικά των στρατηγικών της νεοφιλελεύθερης αναδιάρθρωσης, που συνίστανται κυρίως στην περικοπή των εξόδων στα δικαιώματα και τους μισθούς και την αύξηση της ιεραρχικής εξουσίας σε μια όλο και περισσότερο διασπασμένη και κινητή εργασιακή δύναμη, η οποία τώρα εργάζεται υπό συνθήκες πάρα πολύ γνωστές στις γυναίκες: με προμήθεια, με ευέλικτες και απρόβλεπτες ώρες εργασίας, με μεγάλες ημερήσιες βάρδιες και μετά με περιόδους ανδράνειας στο σπίτι χωρίς εισόδημα, με ωρομίσθιο, χωρίς συμβόλαιο, χωρίς δικαιώματα, αυτοαπασχολούμενες, στο σπίτι, κλπ. Επομένως η ανάπτυξη αυτής της κατηγορίας έχει να κάνει με κύρια ερωτήματα στα οποία θα επιστρέψουμε αργότερα, όπως η αναδιάρθρωση του χρόνου, του χώρου, των συμβολαίων, του εισοδήματος και των συνθηκών. Οι επιπτώσεις αυτών των

5 “life put to work” στα αγγλικά.

6 Δείτε, μεταξύ άλλων και από πολύ διαφορετικές γωνίες, τα: D. Haraway, *Science, Cyborgs and Women*; C. Sandoval, *Methodology of the Oppressed*; A. Jonasdottir, *The Power of Love: does Sex matter to democracy?*; R. Braidotti, *Metamorphosis: Towards a Materialist Theory of Becoming*; C. Carrasco, *Mujeres y Economia. Nuevas Perspectivas para viejos y nuevos problemas*; J. Flax, *Psychoanalysis and Feminism. Fragmentary Thoughts*; C. Morini, *La Serva serve: Le nuove Forzate del Lavoro Domestico*.

τροπικοτήτων είναι γνωστές σε όλες τις γυναίκες: απομόνωση και αδυναμία να οργανώσουν τη ζωή “όπως θα πρέπει να ήταν”, άγχος, εξάντληση, κοινωνικός έλεγχος, αδυναμία ανάπτυξης μιας αυτοκαθοριζόμενης κοινωνικής ζωής, αδυναμία διαμαρτυρίας, εκδήλωσης και ελεύθερης έκφρασης σε όλα τα είδη θεμάτων.

Τρίτον, όλα αυτά πρέπει να συνδεθούν με άλλες απόψεις της κοινωνικής ζωής που επιτρέπουν σε ορισμένα υποκείμενα να καταλαμβάνουν μειονεκτικές θέσεις εξαιτίας της περιορισμένης κινητικότητάς τους. Αυτό συμβαίνει όταν κάποιος άνθρωπος δεν έχει άδεια παραμονής, ή αποφασίζει να μείνει έγκυος, ή είναι μητέρα ή απλά μια γυναίκα, ή έχει μια “απαράδεκτη/μη χρησιμοποιήσιμη” (inappropriate/ble) παρουσία, εαν είναι, π.χ., transsexual, ή μη λευκή, ή ορατά queer, ή φυσικά διαφορετική, κλπ... Η άρθρωση όλων αυτών των στοιχείων είναι μια μόνιμη πηγή διαφοροποίησης και ιεράρχησης που οδηγεί ορισμένες ομάδες να είναι συστηματικά φτωχότερες ή να έχουν λιγότερη πρόσβαση σε ευκαιρίες και επιλογές. Η αποκαλούμενη εκθήλυνση της εργασίας επομένως αποτελείται από μια πιο διαδεδομένη υποταγή ή γενίκευση της επισφάλειας, που παράγεται σε μια απίστευτα ακανόνιστη τοπογραφία, ενισχύοντας, αναπαράγοντας και τροποποιώντας τις κοινωνικές ιεραρχίες που υπάρχουν ήδη εντός της πατριαρχίας και την φυλετική τάξη που κληρονομήθηκε από την αποικιοκρατία. Είναι ακριβώς σε αυτό το background που εντυπώνονται οι αλλαγές στις οικογενειακές και οικιακές δομές, την παγκόσμια αναδιάρθρωση των πόλεων και (επι)τελέσεις και ρητορικές του φύλου.

Από το Laboratorio de Trabajadoras⁷ στις “Περιπλανήσεις”

Εκείνη η πρώτη έρευνα-διαμαρτυρία της 20ης Ιουνίου, που ήταν πολύ περιορισμένη αλλά πηγή έμπνευσης, έδωσε τη θέση της σε ένα νέο project έγκλησης (interpellation) βασιζόμενο στη μετατόπιση, με άλλα λόγια, τη δυνατότητα προετοιμασίας και διεξαγωγής μιας σειράς δρομολογίων που θα διασχίζουν τα ποικίλα μητροπολιτικά κυκλώματα της γυναικείας επισφάλειας. Επομένως, ενάντια στη συνηθισμένη διάκριση ζωής και εργασίας, μια διάκριση που επί μακρόν αμφισβητεί ο φεμινισμός, επιλέξαμε μια ερευνητική πρακτική που θα ακολουθήσει το χωρικό/χρονικό συνεχές της ύπαρξης και την εμπειρία της διπλής (ή καλύτερα, πολλαπλής) παρουσίας⁸, ως υποκειμενικής μετάθεσης, ή όπως θα έλεγαν οι Καταστασιακοί, ως μιας τεχνικής αδιάκοπου περάσματος μέσα από ποικίλα φυσικά και ψυχικά περιβάλλοντα.

Θα μπορούσαμε να είχαμε περάσει περισσότερο χρόνο, καθισμένες, να τοποθετούμε τις θεωρητικές βάσεις της έρευνάς μας, τις υποθέσεις που θέταμε, ή τη φεμινιστική προοπτική από την οποία ξεκινούσαμε. Αλλά αυτό που μας πίεζε ήταν, πάνω απ' όλα, η επιθυμία να βιώσουμε το μονοπάτι, να επικοινωνήσουμε μεταξύ μας στο δρόμο, να γνωρίσουμε εκείνες τις νέες (και όχι και τόσο νέες) καταστάσεις και πραγματικότητες της επισφαλοποιημένης αγοράς εργασίας και της ζωής που μπαίνει στη δουλειά.

Αποφασίσαμε, επιπλέον, ότι αυτές οι περιπλανήσεις θα έπρεπε να γίνουν στο πρώτο πρόσωπο, δηλαδή, με κάθε μια να μιλά στις άλλες για τον εαυτό της, και να περπατάμε μαζί προς μια συνετή αλλά βιώσιμη σύγκλιση των διαφορών μεταξύ μας. Μιλάμε, δηλαδή, για την αναζήτηση κοινών τόπων και συγχρόνως, για την ενδυνάμωση των ενικότητων. Αυτή η προσέγγιση έχει αναπτυχθεί από τους επακόλουθους διαλόγους που μας έκαναν να τροποποιήσουμε την αρχική απόφαση “είμαστε επισφαλείς εργάτριες” για άλλες λιγότερο επιρρεπείς στο να επιβεβαιώνουν την ταυτότητα ως αυθεντικό στοιχείο, οι οποίες δίνουν περισσότερη προσοχή στις διεργασίες (απο)ταύτισης⁹.

7 Εργαστήριο των Γυναικών Εργατριών, αλλά ακούγεται καλύτερα στα Ισπανικά.

8 Δείτε το: L.Balbo, *La doppia presenza* and L.Bimbi, “La doppia presenza: fattori strutturali e processi sociali nella diffusione di un modello complesso di lavoro femminile dalle economie centrali a quelle periferiche” en Mariella Pacifico (ed.) *Lavoro produttivo, lavoro riproduttivo. Contributi sulla divisione sessuale del lavoro*, Nápoles, Edizioni Scientifiche Italiane, 1989.

9 Αν, όπως παρατηρεί η Braidotti, “το μόνο ρεύμα στην αυγή της τρίτης χιλιετίας είναι η αλλαγή, η πρόκληση βρίσκεται στη σκέψη για τις διεργασίες και όχι για τις έννοιες [...] Το ερώτημα δεν είναι να γνωρίζουμε ποιού/ές είμαστε, αλλά, τελικά, ποιού/ές θέλουμε να γίνουμε, πως να αναπαραστήσουμε τις μεταλλάξεις, τις αλλαγές και τις μεταμορφώσεις, και όχι το Είναι στις κλασικές του έννοιες”. (2002)

Οι καταστάσεις μας είναι τόσο ποικίλες, τόσο μερικές, που είναι πολύ δύσκολο να βρούμε κοινές συνισταμένες από τις οποίες να επεξεργαστούμε συμμαχίες και αμείωτες διαφορές με τις οποίες να εμπλουτίσουμε αμοιβαία τον εαυτό μας. Είναι περίπλοκο για εμάς να εκφραστούμε, να ορίσουμε τον εαυτό μας από τον κοινό τόπο της επισφάλειας· επισφάλεια που έχει την ικανότητα να προσπερνά μια ξεκάθαρη συλλογική ταυτότητα με την οποία απλοποιείται και αμύνεται, αλλά που επίσης απαιτεί συζήτηση. Χρειαζόμαστε να επικοινωνήσουμε τις ελλείψεις και τα πλεονάσματα των εργασιακών και βιοτικών συνθηκών μας για να αποδράσουμε από τη νεοφιλελεύθερη διάσπαση που μας χωρίζει και μας εξασθενεί, μας μετατρέπει σε θύματα του φόβου, της εκμετάλλευσης και του ατομικισμού του “ο καθένας για τον εαυτό του”. Αλλά, πάνω απ' όλα, θέλουμε να κάνουμε εφικτή τη συλλογική δόμηση άλλων ζωνών μέσα από ένα κοινό δημιουργικό αγώνα. Οφείλουμε την επιμονή μας στην ενικότητα στην επιθυμία μας να μην παράγουμε, για άλλη μια φορά, ψευδείς ομογενοποιήσεις, χωρίς να επιτρέπουμε αυτή η επιμονή να μας αποτρέπει από το να εκφέρουμε λόγο. Σκεφτήκαμε, σε σχέση με αυτό, τη συγκεκριμένη κατάσταση μερικών συντροφισσών που είναι μετανάστριες και εργάζονται στην οικιακή φροντίδα και στις επιπτώσεις ενός δεσμού που απαιτεί άλλες μορφές δέσμευσης από εκείνες με τις οποίες μερικές από εμάς είναι συνηθισμένες.

Βασικά το ερώτημα αφορούσε την παραγωγή μιας χαρτογραφίας της επισφαλοποιημένης εργασίας των γυναικών βασισμένη στην ανταλλαγή εμπειριών, κοινών σκέψεων και την καταγραφή όλων όσων δούμε και πούμε σε μια προσπάθεια να υλικοποιηθούν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό - μέσα από φωτογραφίες, διαφάνειες, βίντεο, ηχογραφήσεις, και γραπτές ιστορίες - εκείνες οι συναντήσεις με σκοπό να επικοινωνηθούν τα αποτελέσματα και η υπόθεση που μπορεί να εξαχθεί από εκείνες· ένα ερώτημα του να πάρουμε την επικοινωνία στα σοβαρά όχι μόνο ως εργαλείο διάχυσης αλλά επίσης ως ένα νέο χώρο, μια νέα ικανότητα και ένα πρωταρχικό υλικό για το πολιτικό. Το σημείο αναχώρησής μας: το κατελημμένο γυναικείο σπίτι La Eskalera Karakola, και το σημείο άφιξης, άγνωστο. Είναι η διαδρομή που μας ενδιαφέρει τώρα.

Οι περιπλανήσεις

Η “βόλτα” ή περιπλάνηση, είναι μια τακτική που μερικές από εμάς είχαν ήδη βιώσει σε άλλα ερευνητικά πλαίσια¹⁰ της οποίας η βασική προέλευση είναι οι Καταστασιακοί¹¹, και δεν είναι πάντα εύκολο να την εξηγήσεις. Παρόλα αυτά, η πορεία των γεγονότων έχει εξηγήσει, λίγο λίγο, τη λογική της υποκατάστασης στατικών συνεντεύξεων με ταξίδια μέσα στην πόλη. Όταν προτείναμε τις περιπλανήσεις δώσαμε ιδιαίτερη έμφαση όχι μόνο στο να διαπεράσουμε τους παλιούς και τωρινούς χώρους εργασίας των οδηγών μας αλλά επίσης να έχουμε την δυνατότητα να συνδέσουμε τους χώρους, και, αφού θα είμαστε στο δρόμο, να δούμε τι θα προκύψει. Επομένως καταλήξαμε να περιλαμβάνουμε στις διαδρομές μας δρόμους, σπίτια, επιχειρήσεις, δημόσιες συγκοινωνίες, σουπερμάρκετ, μπαρ, καταστήματα, γραφεία συνδικάτων, κέντρα υγείας, κλπ. Επιλέξαμε τη μέθοδο της περιπλάνησης ως μια μορφή να αρθρώσουμε αυτό το διάχυτο δίκτυο καταστάσεων και εμπειριών, παράγοντας μια υποκειμενική χαρτογραφία της μητρόπολης κατά μήκος των καθημερινών δρομολογίων μας.

Στην Καταστασιακή εκδοχή της περιπλάνησης, οι ερευνητές περιπλανιούνται χωρίς ένα συγκεκριμένο δρομολόγιο μέσα στην πόλη, επιτρέποντας στις συζητήσεις, τις αλληλεπιδράσεις και στα αστικά μικρογεγονότα να τους καθοδηγήσουν. Αυτό τους επιτρέπει να θεσμίσουν μια ψυχο-γεωγραφία που βασίζεται στις συμπτώσεις και αντιστοιχίες φυσικών και υποκειμενικών ροών: όταν εκτίθενται στην βαρύτητα και την απώθηση ορισμένων χώρων, στις συζητήσεις που προκύπτουν στην πορεία, και γενικά, στον τρόπο με τον οποίο τα αστικά και κοινωνικά περιβάλλοντα επηρεάζουν τις ανταλλαγές και τις νοοτροπίες. Αυτό σημαίνει να περιπλανιέσαι με την προσοχή σου στραμμένη στη διαφημιστική πινακίδα που σου επιτίθεται, στον φράχτη που σε προσελκύει, στο κτίριο που σου κόβει την αναπνοή, τους ανθρώπους που έρχονται και φεύγουν. Στη δική μας εκδοχή, επιλέγουμε να ανταλλάξουμε την τυχαία περιπλάνηση του flaneur, ραμμένη για τον άνδρα αστό ως υποκείμενο χωρίς κοινωνικές πιέσεις, για μια τοποθετημένη περιπλάνηση που θα διατρέχει τους καθημερινούς χώρους της κάθε μιας από εμάς, ενώ διατηρεί τον πολυαισθητικό και ανοιχτό χαρακτήρα της τεχνικής. Επομένως η περιπλάνηση

10 C. Vega, «Estranjeras en la ciudad. Itinerarios de mujeres okupas y migrantes por el barrio de Lavapiés» in A. Bernardez (ed.) *Perdidas en el espacio. Formas de ocupar, recorrer y representar los lugares*, Madrid, Huerga y Fierro, 1999.

11 “Θεωρία της Περιπλάνησης”, Καταστασιακή Διεθνής.

μετατρέπεται σε μια κινούμενη συνέντευξη, που διαπερνάται από τη συλλογική αντίληψη του περιβάλλοντος.

Έτσι, πως κάνουμε μια περιπλάνηση; Ξεκινάμε από μερικούς παραδειγματικά γυναικείους τομείς της επιβαλούς εργασίας. Για αρχή, διαλέξαμε πέντε:

1. Οικιακά
2. Τηλεμάρκετινγκ
3. Χειρίστριες κωδίκων (μεταφράστριες, δασκάλες ξένων γλωσσών)
4. Σέρβις (μπαρ, εστιατόρια)
5. Φροντίδα υγείας¹²

Και καθορίσαμε άλλους εξίσου σημαντικούς για μια μελλοντική φάση του project: πορνεία, υποτροφίες/έρευνα, διαφήμιση, επικοινωνίες, κοινωνική εργασία και εκπαίδευση. Οι γυναίκες που εργάζονται σε εκείνους τους τομείς από τις οποίες ζητήσαμε να μας οδηγήσουν επέλεξαν μια σειρά από σχετικά μέρη: τα σπίτια τους, χώρους εργασίας, σουπερμάρκετ, το πάρκο, τα ίντερνετ καφέ, το μάθημα γιόγκα... και εμείς συρράψαμε αυτά τα μέρη ως σημεία ενός δρομολογίου γεμάτου σημασία, τα δίκτυα τύχης και συγχρονικότητας που συνθέτουν τις καθημερινές ζωές μας. Επομένως, ακολουθώντας μια δασκάλα αγγλικών μπορέσαμε να συνδέσουμε - μέσα από την τυχερή περιήγηση που μας έκανε ένας από τους μαθητές της στην NCR (μια πολυεθνική που εγκαθιστά και διατηρεί ATM) όπου διδάσκει - την πραγματικότητα της ευέλικτης εργασίας της συντρόφισσάς μας μέσα στη νέα βιομηχανική δομή, που ανασυντίθεται αναλόγως των απαιτήσεων της παγκόσμιας αγοράς.

Η περιπλάνηση μας επιτρέπει να πάρουμε το καθημερινό ως μια διάσταση του πολιτικού και ως πηγή αντιστάσεων, δίνοντας προτεραιότητα στην εμπειρία ως επιστημολογική κατηγορία. Η εμπειρία, με αυτή την έννοια, δεν είναι μια προ-αναλυτική κατηγορία αλλά μια κεντρική έννοια στην κατανόηση του ιστού των καθημερινών γεγονότων, και επιπλέον, είναι οι τρόποι με τους οποίους δίνουμε νόημα στην τοπική και ενσώματη καθημερινότητά μας. Δεν είναι ακριβώς μια τεχνική παρατήρησης· δεν επιδιώκει να “αναπαράγει” ή να προσεγγίσει την καθημερινή εμπειρία όπως συνήθως συμβαίνει (ένα ιδανικό της κλασικής αρχαιολογίας που έχει αποδειχθεί δύσκολο να πραγματοποιηθεί) αλλά μάλλον να παράγει συγχρονισμένες κινήσεις προσέγγισης και απομάκρυνσης, θεώρησης και αποξένωσης, διαδρομής και αφήγησης. Εμάς μας ενδιαφέρει από την προσέγγιση εκείνων που μας οδηγούν - πως ορίζουν και βιώνουν την επισφάλεια, πως οργανώνονται σε καθημερινή βάση και ποιές είναι οι ζωτικές τους στρατηγικές βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, τι ελπίζουν - χωρίς να παραλείπουμε, σε αυτή τη διαδικασία, το διάλογο και την συνενοχή που παράγεται από τη συνάντησή μας. Δεν υπάρχει επιστροφή· όταν γυρίσεις σπίτι από μια περιπλάνηση το κεφάλι σου βουίζει μέχρι την επόμενη.

Σε όλες αυτές τις περιπλανήσεις προσπαθούμε να εξάγουμε κοινά ονόματα από αυτό το διασκορπισμό των ενικοτήτων - κάθε μια άγνωστη, ακόμη και ξένη, στις άλλες - που αποτελούν την καινούρια πραγματικότητα της επισφαλοποιημένης εργασίας. Ονειρευόμαστε να υποκαταστήσουμε, ίσως και λίγο μόνο, την αδυναμία του διασκορπισμού για την δύναμη των συμμαχιών, τη δυνατότητα των δικτύων. Αλλά η δυσκολία και των δυο στόχων προκύπτει κατά τη διάρκεια των περιπλανήσεων. Οι πραγματικότητες της επισφαλούς εργασίας είναι πολύ, πολύ διαφορετικές: οι πόροι στους οποίους μπορούμε να βασιζόμαστε, η συναισθηματική και υλική υποστήριξη, οι μισθοί, τα δικαιώματα, η κοινωνική αξία αυτού που κάνουμε, η διαφορετικότητα των δυνατοτήτων και των ευαισθησιών.

Η επισφάλεια ως διεργασία

Ξεκινάμε από ένα θεμελιώδη ορισμό της επισφάλειας και επισφαλοποίησης ως διεργασίας, και ορίζουμε μια σειρά από αρχικούς άξονες που μπορεί να βοηθήσουν για να κατανοήσουμε αυτή την πολυεπίπεδη πραγματικότητα. Είναι προφανές ότι αυτή η λέξη, συχνά ένα ρηχό δοχείο, έχει αποκτήσει μορφή χάρη σε ό,τι έχει να φέρει το κάθε άτομο. Προτιμήσαμε να την παραγεμίζουμε με σκοπό να της δώσουμε αργότερα μεγαλύτερη ακρίβεια.

¹² Για εμάς, κάθε κείμενο, κάθε αναπαραγωγή ωχριά σε σύγκριση με την εμπειρία των περιπλανήσεων· ωστόσο, προσπαθήσαμε να τις αναπαραστήσουμε σε μερικές αφηγηματικές αναφορές. Μπορείτε να τις διαβάσετε στα ισπανικά στο: <http://www.sindominio.net/karakola/precarias.htm>.

Είναι ένα φαινόμενο που συνδέουμε με:

1. Τις νέες μορφές απασχόλησης (πολλές από τις οποίες συνδέονται με την εξωτερίκευση και την μετατόπιση, την επέκταση της αυτοαπασχόλησης και τα συμβόλαια παροχής εργασίας ή υπηρεσιών, με την αποκεντρωμένη και ελαχιστοποιημένη δομή επιχειρηματικότητας και τον πολλαπλασιασμό των διαφοροποιήσεων στα είδη συμβολαίων)
2. Την μετατόπιση των εργασιακών χρόνων και χώρων (με ευέλικτα ωράρια, μερική απασχόληση, από απόσταση, και εργασία από το σπίτι) της οποίας τα αποτελέσματα στα άτομα και τα δίκτυα οικιακής φροντίδας πρέπει να εκτιμηθούν
3. Την εντατικοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας (αποτέλεσμα της “κατ’ απαίτηση” παραγωγής με επιπλέον ώρες που δεν θεωρούνται υπερωρίες, και επειδή δεν είναι προαιρετικές και επειδή δεν αμείβονται)
4. Την ενσωμάτωση των ανεπαίσθητων ποιοτήτων που είναι έμφυτες στην εργασιακή δύναμη, οι οποίες είναι δύσκολο να εκτιμηθούν και να ανταμειφθούν ή να ενσωματωθούν με όρους “προσόντων” και επομένως είναι δύσκολο να αναχθούν στις απλές μονάδες εργασίας στις οποίες προσδίδουν αξία (προσωποποιημένη βοήθεια, επικοινωνιακές δυνατότητες, ενσυναίσθηση, ελκυστική εμφάνιση, κλπ. Είναι αναμενόμενο οι *au pairs* να γνωρίζουν ξένες γλώσσες αλλά αυτό δεν είναι μέρος των τυπικών προσόντων για τη δουλειά, αναμένεται μια εργάτρια στο Ζάρα να είναι λεπτή και στυλάτη αν και αυτό δεν έχει καμία επίπτωση στην ικανότητά της να στοιβάξει τα ρούχα, κλπ)
5. Τις μειώσεις μισθών και την απώλεια δικαιωμάτων που παραδοσιακά χαρακτήριζαν την “τυπική” Φορντική εργασία και την Κεϋνσιανή κοινωνική ειρήνη (δικαιώματα που εκτείνονται από την άδεια εγκυμοσύνης ως τη ρύθμιση των μισθών, τις άδειες ή την άδεια ασθένειας, χωρίς να αναφέρουμε προνόμια όπως η ασφάλιση και η σύνταξη).

Με λιγότερη συχνότητα άλλες συνθήκες αναφέρονται, όπως:

1. η απουσία μισθού (όπως στην περίπτωση των νοικοκυρών)
2. Η απουσία οποιασδήποτε εργατικής νομοθεσίας, ακόμη και ελάχιστης (όπως συνεχίζει να είναι η περίπτωση για την έμμισθη οικιακή εργασία – ειδικά για τις εργάτριες που είναι εσωτερικές – χωρίς να μιλήσουμε για την γενική κατάσταση εκείνων που δεν έχουν άδεια εργασίας και παραμονής)
3. Η ασάφεια της σχέσης μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων.

Θα μπορούσαμε να ριψοκινδυνέψουμε ένα ορισμό της λέξης *επισφάλεια*, αρκετά ευρύ για να αναγνωρίζει το πλάτος και το πολυδιάστατο του φαινομένου, αλλά αρκετά συγκεκριμένο για να αποφύγουμε ο όρος να χάσει όλη την εξηγητική του δύναμη: επομένως καλούμε *επισφάλεια* την σύζευξη των συνθηκών, υλικών και συμβολικών, που καθορίζουν μια αβεβαιότητα ως προς τη συνεχόμενη πρόσβαση στους πόρους που είναι απαραίτητοι για την πλήρη ανάπτυξη της ζωής ενός ανθρώπου¹³. Αυτός ο ορισμός μας επιτρέπει να υπερβούμε τις διακρίσεις ανάμεσα στο δημόσιο/ιδιωτικό και στην παραγωγή/αναπαραγωγή, και να αναγνωρίσουμε και να κάνουμε ορατές τις διασυνδέσεις ανάμεσα στο κοινωνικό και το οικονομικό που κάνουν αδύνατο να σκεφτούμε για την *επισφάλεια* από μια προοπτική αυστηρά εργασίας και μισθού¹⁴.

Οι Αξονες

13 Οι συντρόφισσές μας Amaia Pérez Orozco and Sira del Río εξηγούν αυτό και πολλά περισσότερα στο: «La economía desde el feminismo: trabajos y cuidados», *Rescaldos. Revista de diálogo social*, n. 7, 2002. Μπορείτε να το βρείτε στα ισπανικά στο: www.sindominio.net/karakola/precarias/cuidadosdossier.htm

14 Συνήθως οι ορισμοί και οι κατηγοριοποιήσεις της *επισφάλειας* παραβλέπουν αυτές τις απόψεις στις οποίες τόσο επιμένουμε. Μια από τις κατηγοριοποιήσεις που συναντήσαμε, θεωρώντας αυστηρά με όρους απασχόλησης και αρκετά εκτός του προβλήματος του ποιός/α βρίσκεται σε ποιά θέση, διακρίνει σε: *μεταναστευτική εργασία*: τα άτομα με πλήρως αρύθμιστες εργασιακές σχέσεις, συχνά παράνομες και πολύ πιθανά άτυπες· *βιομηχανική μόνιμη/προσωρινή εργασία (permatemp)*: άτυποι και εξαρτημένοι εργά(ρι)ες που συνδέονται με την ευέλικτη υλική παραγωγή, που εκβιάζονται εύκολα εξαιτίας της αβεβαιότητας της ανανέωσης του συμβολαίου τους· *εργά(ρι)ες πολυκαταστημάτων*: όλοι οι άτυποι εργαζόμενοι/ες που απασχολούνται σε υπηρεσίες και φορντικές αλυσίδες και δημόσιες και ιδιωτικές, και *πνευματικοί εργά(ρι)ες (brainworkers)*: όλοι όσοι, με θλιβερούς μισθούς και ακόμα μακρύτερες ώρες εργασίας, προσφέρουν τις γνώσεις τους και τις ικανότητές τους στις εταιρείες της ύλης εργασίας (επικοινωνία, ίντερνετ, σημειωτική παραγωγή, διαχείριση αποθηκών, κλπ.)

Αφιερώσαμε αρκετές συναντήσεις για να ορίσουμε τους άξονες της προσέγγισής μας, οι οποίοι αργότερα, στην πορεία των περιπλανήσεων, θα έπαιρναν περισσότερη μορφή. Οι άξονες που προήλθαν από τις συζητήσεις πληροφορούνταν από τις εμπειρίες μας του χρόνου (άγχος, πλεόνασμα, κορεσμός, αδυναμία προγραμματισμού, αστάθεια...), του χώρου (κινητικότητα, περιοχές ζωής, σύνορα, μετατοπίσεις, καθιστική ζωή...), του εισοδήματος (κακοπληρωμένη εργασία, έλλειψη πόρων, δάνεια από φίλους και οικογένειες με εγγυημένη εργασία, περιορισμένη πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες και λανθασμένη απόκτηση διαφόρων καρτών...), της φροντίδας και των σχέσεων (κοινότητες εργασίας, συναισθημάτων, κοινωνικότητας), σύγκρουσης (δυνατότητες και διεργασίες αγώνα...), ιεραρχιών (σε πολλές περιπτώσεις διάχυτες και επώδυνες), της διακινδύνευσης (ανασφάλεια, ευαλωτότητα) και το σώματος (πειθάρχηση, βία, σποραδική φροντίδα, εμμονική σεξουαλικότητα...). Μετά από διάφορες περιπλανήσεις, οι άξονες πήραν σχήμα και νόημα πέρα από τις αρχικές μας θεωρήσεις.

Καταλήξαμε λοιπόν στους άξονες: 1) κινητικότητα, 2) μεθοριακές περιοχές, 3) σωματικές πραγματικότητες (corporealities), 4) γνώσεις και σχέσεις, 5) λογική των επιχειρήσεων, 6) εισόδημα και 7) σύγκρουση. Οι άξονες δεν καλύπτουν όλη την εμπειρία αλλά βοηθούν στην ερμηνεία της. Αυτά που ακολουθούν είναι κάποιοι μερικοί και ανεπαρκείς ακόμα στοχασμοί που ακολούθησαν τις πέντε πρώτες περιπλανήσεις. Οι παρακάτω σελίδες είναι ένας ανεμοστρόβιλος περιγραφών, σημειώσεων και καταθέσεων που δείχνουν προς υποθέσεις υπό γέννηση, συναντήσεις με την μορφή-κείμενο για να μιλήσουμε για τη μορφή-περιπλάνηση, και αποφάνσεις που επιδιώκουν να εκφράσουν τη χαρά και το αίσθημα του ανικανοποίητου που νιώθουμε μπροστά σε όσα είναι μόνο οι πρώτες μας προσπάθειες άρθρωσης: ένα είδος ισολογισμού της πρώτης φάσης του project.

Κινητικότητα

Η κινητικότητα είναι η ποιότητα που περιγράφει καλύτερα την παρούσα ευπλαστότητα της εργασιακής δύναμης κατά μήκος των τριών αξόνων του χρόνου, του χώρο και των υποχρεώσεων. Η κινητικότητα στη διάθεση των ρυθμών και των προγραμμάτων, η κινητικότητα ανάμεσα στις εργασίες, και πέρα από αυτά, στη γεωγραφία, στις αποφάσεις ζωής, στον τρόπο ζωής, και η κινητικότητα στις “ενότητες δράσης” και στους τρόπους ανάπτυξής τους, που πάντα υπόκεινται σε μεταλλάξεις, σε διεργασίες αξιολόγησης και προσαρμογής, μια συνεχής λογιστική. Η κινητικότητα όπως αντιπαράκειται στην παλιά στατικότητα, στη γραφειοκρατικοποίηση και τη ρουτίνα, και χωρίς αμφιβολία, στην οργανωτική δυνατότητα των ατόμων τα οποία σε οποιαδήποτε στιγμή μπορούν να βρουν τις λειτουργίες τους τροποποιημένες και ανασυνδυασμένες, τα άτομα που δεν γνωρίζουν τα όρια αυτού που πρέπει να κάνουν, και γενικά, αυτού που είναι τα ίδια.

Στο παρελθόν οι άνθρωποι πάλευαν ενάντια στην πραγματοποίηση της καθημερινής ζωής, η οποία ενσαρκώνεται κυρίως στην εργασία, αλλά και στην οικογένεια επίσης και στη μαζική κατανάλωση, και αυτό καθόρισε μια αλλαγή στις επιχειρηματικές πολιτικές, ειδικά στη διαχείριση των ανθρώπινων πόρων¹⁵. Σήμερα η ασφάλεια και η συνέχεια έχουν γίνει, τουλάχιστον κατ' όνομα, αυξανόμενα πολύτιμες, αν και η τιμή που πρέπει να πληρωθεί για εκείνες είναι συχνά πολύ υψηλή και καταλήγουμε να αποδεχόμαστε την κινητικότητα και την αέναη διαθεσιμότητα σε μια προσπάθεια να συνθέσουμε ένα πεπρωμένο που να μην είναι εντελώς προδιαγεγραμμένο. Το μόνο σταθερό στοιχείο είναι να είμαστε σε συνεχή μετάβαση (transit), αυτή η “συνήθεια των μη εξοικειωμένων”¹⁶ που χαρακτηρίζει την εργασία που αμείβεται με την ώρα, με την δουλειά, ή μέχρι να βρεθεί κάτι καλύτερο. Το οποίο, όπως σχολίασαν οι οδηγοί μας στο μυστηριώδη κόσμο του τηλεμάρκετινγκ, δεν συμβαίνει ποτέ στ' αλήθεια, κατά τρόπο ώστε κάποια να επιστρέφει ξανά και ξανά για να ξεκινήσει διαφορετικές καμπάνιες για τις οποίες οι εικονικές επιχειρήσεις του τομέα συνάπτουν συμβόλαια με τις μεγάλες πολυεθνικές της επικοινωνίας υπό όλο και πιο ανταγωνιστικές συνθήκες.

Στην περιπλάνησή μας στον τομέα της κοινωνικής νοσηλευτικής, η Carmen μας εξήγησε με λεπτομέρειες πως η έλλειψη αποδεκτών ευκαιριών εργασίας στην Ισπανία και η ζήτηση αυτού του είδους εργασίας σε άλλες χώρες παρακινεί ένα ρεύμα από νεαρές νοσοκόμες οι οποίες, πέρα από το να

15 L. Boltanski, L. y E. Chiapello, E., *El nuevo espíritu del capitalismo*. Akal, Madrid, 2002. ~, (2007) *The New Spirit of Capitalism*, London: Pluto Press.

16 P. Virno, *Virtuosismo y revolucion. La acción política en la era del desencanto*. Traficantes de Sueños, Madrid, 2003.

εργάζονται στον τομέα τους, επιδιώκουν να μάθουν ξένες γλώσσες και να ζήσουν σε άλλες χώρες¹⁷. Το πέραςμα από παλιούς και σημερινούς χώρους εργασίας – ένα κέντρο υγείας όπου δούλεψε ως αντικαταστάτρια, ένα κέντρο φροντίδας για νεαρούς τοξικοεξαρτημένους που χαρακτηριζόταν από οργανωτικό χάος και έλλειψη πόρων, η επιστροφή στο κέντρο υγείας, ένα εκπαιδευτικό σεμινάριο για κοινωνικές λειτουργούς του IMEFE¹⁸ για το οποίο έπρεπε να εγγραφεί από την μια μέρα στην άλλη – δίνει μια εικόνα βιωμένης μη-προβλεψιμότητας μέσα σε μια ζωή που πέρα από την απασχόληση – το ενδιαφέρον, την ασφάλεια και το μισθό – δίνει αξία και σε άλλα ερωτήματα: τη σχέση με άλλους και άλλες ως κάτι που δεν είναι ποτέ προκαθορισμένο και κάτι που εκτιμάται στην ενικότητά του, ή την ιδέα του “κοινωνικού” ως δημόσιου αγαθού που εκτείνεται πέρα από την εργασία ως κοινωνικοποίηση, μάθηση, ανταλλαγή, συνειδητοποίηση, και ζωτικό χώρο αλλά την οποία εργασία, όπως επέμεινε η Carmen όταν συνέκρινε το όραμά της με το όραμα της μητέρας της, επίσης κοινωνικής λειτουργού, πρέπει να μάθουμε να την περιορίζουμε, να την χρησιμοποιούμε ως πλεονέκτημά μας. Η Carmen μορφοποιεί το δίλημμα σε αυτό το πλαίσιο δράσης με την σύγκριση ανάμεσα σε δυο ερμηνευτικά πλαίσια: το ένα ως “εργασίας για τους ανθρώπους”, μια στάση που αποδίδει στη μητέρα της, και το άλλο ως “εργασία για το σύστημα”, μια τακτική που ισχυρίζεται ότι τη χαρακτηρίζει. Η διάκριση είναι σημαντική, επιδεικνύοντας πως η ζωή απορροφάται από την εργασία και η εργασία από τη ζωή. “Δουλεύοντας για τους ανθρώπους” χάνουμε τα όριά μας σε σχέση με την εργασία και ρευστοποιούμε την ενέργεια και τα συναισθήματά μας σε μια άσκηση συνεχούς και αφοσιωμένης κοινωνικότητας που προσπαθεί να παραβλέψει τη μεσολάβηση, σε αυτή την περίπτωση του Κράτους, που υπάρχει σε ένα κέντρο υγείας, όπου η τάση ιδιωτικοποίησης έχει γίνει κυρίαρχη τελευταία και όπου το σύστημα πρωτοβουλιών ανταμείβει ένα ανώμαλο μοντέλο ιατρικοποίησης και παραμέλησης¹⁹. Η “εργασία για το σύστημα”, από την άλλη, ρυθμίζει αυτή την άσκηση ανάμειξης με το να μπαίνει σε μια σχέση που δίνει έμφαση στη θεσμική μεσολάβηση (αν και γενικά όχι από κριτική σκοπιά), επιβλέποντας το σύνδεσμο και πικραίνοντάς τον με το να του αφαιρεί τον ανοιχτό, πειραματικό και χωρίς όρια χαρακτήρα της σχέσης με τους άλλους ανθρώπους. Μιλάμε επίσης για τη διαφορά ανάμεσα σε μια αυστηρά ιατρική εστίαση, που προσαρμόζεται στη “βιωσιμότητα” των ελάχιστων της υγείας, και σε μια πιο κοινωνική εστίαση που εμπλέκεται αναγκαστικά με τις συνήθειες και τις ιστορίες καθενός από τα άτομα που βλέπουμε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού μας στο κέντρο υγείας Alcobendas.

Η κινητικότητα ως υπαρξιακή, υποκειμενική συνθήκη μας θέτει συνεχώς απέναντι σε μια αμφιθυμία της οποίας οι πιο σημαντικές συνέπειες είναι ο ξεριζωμός (uprootedness), η έλλειψη σταθερής ταυτότητας, μια ανισόρροπη πρακτική φυγής, νοσταλγίας και υποταγής. Πήραμε ένα τρένο στο Atocha και αφού καθίσαμε, ακούγαμε με προσοχή αυτές τις σκέψεις, που είχε γράψει προηγουμένως μια από εμάς, καθώς κινούμασταν με ταχύτητα προς τα βιομηχανικά προάστεια.

“Ένα άτομο χωρίς ρίζες οικτίρεται ή αποκηρύσσεται, κατηγορείται για έλλειψη ταυτότητας, ριζών και παραδόσεων. Αλλά το να δομήσεις μια ταυτότητα από τοπικά πολιτιστικά στοιχεία είναι παράλογο στον εναλλασσόμενο κόσμο όπου ζούμε, στον κόσμο των μετατοπίσεων, των προσωρινών περιβαλλόντων ζωής, των μεταναστεύσεων και της μίξης.

Απογυμνώνοντας τον εαυτό μου από ορισμένες παραδόσεις και αξίες ήταν στην περίπτωσή μου αιτία γιορτής και ανακούφισης. Το να αφήσω τον Ισημερινό για πρώτη φορά στα 18 μου ήταν μια διαισθητική επιθυμία φυγής και πειραματισμού. Αν και η εφηβεία μου στο Quito είναι γεμάτη από χαρούμενες αναμνήσεις, ήταν επίσης μια περίοδος μεγάλης σπατάλης ενέργειας: είτε να καταπιέζω επιθυμίες και περιέργειες είτε να τις κατακτώ.

Από εκείνη τη στιγμή η εικόνα του εαυτού μου με τη βαλίτσα στο χέρι εντυπώθηκε στην ιστορία ζωής μου. Η βαλίτσα στο χέρι στη Βραζιλία με τον ενθουσιασμό του να ρίχνομαι στον ίλγγο του άγνωστου, και με τη βαλίτσα στο χέρι, να γυρνά σπίτι. Η βαλίτσα στο χέρι μέσα στους πλακόστρωτους δρόμους του Beacon Hill με μια διεύθυνση σε ένα απόκομμα χαρτιού: το

17 Δείτε το: Beneker and Wichtmann, “Plan de servicio sin fronteras. Sobre la migracion de enfermeras” in *Extranjeros en el Paraiso*, Virus, Barcelona, 1994.

18 IMEFE: Δημόσιο Ινστιτούτο για την Εργασιακή Εκπαίδευση.

19 Υπάρχουν πολλά παραδείγματα αυτής της προσωπικής συμμετοχής: η ευαίσθητη “σύλληψη” των κοριτσιών να μιλήσουν για αντισυλληπτικά κατά τη διάρκεια ενός ραντεβού για κάτι άλλο, ή η εργασία που κάνει η μητέρα της Carmen στο ίδιο κέντρο υγείας, αρκετά εκτός από τις επίσημες αρμοδιότητές της, με μια ομάδα κακοποιημένων γυναικών και μια άλλη ομάδα διαβητικών.

μελλοντικό σπίτι, η μελλοντική σπηλιά, τα μελλοντικά αφεντικά. Την ίδια στιγμή, το πανεπιστημιακό campus έγινε η νέα μου απόδραση, το καταφύγιό μου. Ένας χρόνος εκμετάλλευσης στην οικιακή υπηρεσία μεταμφιεσμένος με το όνομα “au pair” ήταν αρκετός. Άλλη μια φορά, η βαλίτσα μου στο χέρι.” (Καθηγήτρια αγγλικών, περιπλάνηση με τις γλωσσικές εργατρίες).

Μεθοριακές Περιοχές

Ο δεύτερος άξονας είναι το σύνορο, και με την πιο άμεση έννοιά του – το κλείσιμο των γεωγραφικών συνόρων και την επισφαλοποίηση που αυτό συνεπάγεται – όσο και ως μια πιο γενική έννοια της δόμησης των συνόρων που καθορίζουν την εσωτερική πρόσβαση και τις ιεραρχίες μέσα σε πιο διάχυτα πεδία, όπως το σπίτι στο οποίο δουλεύει κάποια και τις προσωπικές σχέσεις που αποκτά με τα αφεντικά και τις οικογένειές του. Ίσως η πιο ζωντανή εικόνα όλων αυτών μας την έδωσε η Viki, μια φίλη από τον Ισημερινό που εργάζεται ως οικιακή βοηθός, όταν μας είπε για τα σύνορα που εγείρονται στην εργασία των εσωτερικών οικιακών βοηθών, ειδικά για τις ξένες. Όπως έδειξε ο A.Macklin, αυτή η δουλειά σημαδεύεται από μια σειρά αμφισημίες που τοποθετούν εκείνες που την κάνουν και μέσα και έξω: μέσα στο έθνος και έξω από το Κράτος, μέσα στην οικονομία και έξω από τις εργασιακές σχέσεις, μέσα στο σπίτι και έξω από την οικογένεια²⁰. Ο χώρος του σπιτιού και της οικογένειας, που θεωρητικά είναι λεία επιφάνεια, σιγά σιγά αποκαλύπτει τα επίπεδά του: τα απαγορευμένα μέρη του, τις συμπεριφορές του, τις συνήθειές του (όσον αφορά το φαγητό, το καθάρισμα, την διασκέδαση, την τάξη, τα ψώνια, τις διακοπές, κλπ.) που μετατρέπονται σε κανόνες, οι οποίοι θεσμίζονται στην πράξη²¹. Η στολή, εξήγησε η Viki, είναι το πρώτο σύνορο, που καθιερώνει πάνω στο σώμα και στα μάτια των άλλων ποιά είναι η θέση του κάθε ατόμου.

“Στ' αλήθεια είναι πολύ δυσάρεστο, πέραν του ότι είναι βάρος. Δεν σου ζητούν αν θέλεις να την φορέσεις ή όχι, ή πως αισθάνεσαι, ή αν είναι ωραία ή όχι. Τίποτα. Στην επιβάλουν σε κάποιο σημείο για να κάνουν τη διαφοροποίηση, ή για να νιώθουν καλύτερα, για να νιώθουν ότι είναι υπεράνω αυτού του ατόμου που έχει τα συναισθήματά της, τις ιδέες της, ή που ίσως έχει έρθει για να κάνει πάρα πολλά πράγματα, να στηρίξει την οικογένειά της... δεν σκέφτονται τίποτα από αυτά, σκέφτονται μόνο σε αυτή τη στιγμή ότι οι άνθρωποι που τους επισκέπτονται ή η ίδια η οικογένεια θα δουν ότι αυτό το πρόσωπο είναι κατώτερο, είναι κατώτερο σε σχέση με αυτούς, τίποτα άλλο” (Περιπλάνηση με οικιακές βοηθούς)

Το φαγητό – η πρόσβαση σε ορισμένες τροφές ή οι ώρες και οι χώροι φαγητού – συγκροτούν μια άλλη πολύ έμφυλη μεθοριακή περιοχή. Οι κανόνες της φιλοξενίας που βασιλεύουν στο νοικοκυριό προφανώς εγγυώνται την ίση πρόσβαση στα φαγητά του ψυγείου. Ωστόσο, οι υπάρχουσες ιεραρχίες καθορίζουν ακόμη πιο στενά και αόριστα όρια (“ποιός ήπιε το χυμό του μωρού;”). Η βοηθός ή η babysitter, όπως και η σπιτονοικοκυρά βιώνει ένα αυστηρό διαιτητικό καθεστώς που την “υποχρεώνει” να τρώει με διαλείμματα, στο πόδι σε μια ελεύθερη στιγμή, σαν να ήταν σε δίαιτα ή να τρώει τα αποφάγια²².

Οι τηλεφωνήτριες μας μίλησαν επίσης για τα ρούχα που φοράνε στην εργασία ως εξωτερίκευση της θέσης, αν και σε αυτή την περίπτωση με την αντίθετη έννοια: η γκαρνταρόμπα σκοπεύει να παράγει μια έλλειψη διαφοροποίησης ανάμεσα στις εργαζόμενες που μπορεί πράγματι να ευχαριστούνται τις διαφορετικές εργασιακές συνθήκες αλλά σύμφωνα να συμπίπτουν σε μια συγκεκριμένη καμπάνια. Κατά τη διάρκεια της περιπλάνησης του τηλεμάρκετινγκ, και μπροστά σε ένα ανώνυμο κτίριο – ένα από εκείνα που είναι ολόκληρο αδιαφανές γυαλί – η Teresa και η Bea μας είπαν πως οι εργαζόμενες της Unidos, που κέρδιζαν περισσότερα και που τους έλεγαν να έρχονται στη δουλειά “πολύ καλοντυμένες” είχαν τον ρόλο αυτό χωρίς τη θέλησή τους ως μοντέλα για τις άλλες εργαζόμενες με χαμηλότερους μισθούς και χειρότερες συνθήκες.

20 “Εργασία της αγάπης; Η μετανάστευση των γυναικών για οικιακές βοηθοί”, *Regina*, ειδικό τεύχος ifu, 2000.

21 Να μην κάνετε, εξήγησε η Viki, τίποτα παραπάνω, τίποτα περισσότερο από ακριβώς αυτό που σας ζήτησαν να κάνετε, επειδή αν το κάνετε, από εκείνη τη στιγμή θα γίνει κανόνας και προσδοκία και όταν δεν το κάνετε θα θέλουν να ξέρουν γιατί δεν το κάνετε.

22 Δείτε το S. Bordo, “Hunger as an ideology”.

“ (...) Τους είχαν πει ότι θα μπορούσαν όλες να ντύνονται το ίδιο ώστε να μην υπήρχαν διαφορές μεταξύ τους, και όλες νόμιζαν ότι ήταν εντάξει – τέλος πάντων, δεν διαφώνησαν – και καμία δεν παραπονέθηκε ότι αυτό συνέβαινε, και έτσι ανακαλύψαμε τυχαία, αφού δεν βλέπαμε καμία που να έμοιαζε με τηλεφωνήτρια και στ' αλήθεια μπορείς συνήθως να εντοπίσεις στο δρόμο μια τηλεφωνήτρια” (Περιπλάνηση για το τηλεμάρκετινγκ).

Η εικόνα, είτε είναι για το σκοπό της διαφοροποίησης είτε της εξίσωσης, είναι βασική, ακόμη και αν κάποια εργάζεται από το τηλέφωνο²³. Η εικόνα, ειδικά αν αφορά τις γυναίκες, είναι μέρος της εταιρείας, αλλά είναι επίσης κάτι δικό σου, κάτι που συνδέεται με την αυτοπεποίθηση και την αντίληψη που έχουμε για τον εαυτό μας σε σχέση με τους άλλους ανθρώπους. Για αυτό το λόγο καμία δεν θέλει να ταυτοποιείται ως τηλεφωνήτρια. Αυτός ο διπλός χαρακτήρας το κάνει δυνατό για τα συμφέροντα της εταιρείας, που προσδιορίζονται σύμφωνα με μια εκλογίκευση της “επιθυμίας” και της “αναγκαιότητας” να μεγιστοποιήσει τα κέρδη, μπορεί να φανεί αδιαχώριστος από τα συμφέροντα εκείνων που εργάζονται σε αυτή: νέες γυναίκες που εργάζονται για λίγο διάστημα, φοιτήτριες με μεγάλα σχέδια, κορίτσια που τις ενδιαφέρει η εικόνα τους. Αυτή είναι η περίπτωση εκείνων που εργάζονται στο τηλεμάρκετινγκ που επιδιώκουν μια “καλύτερη εικόνα του εαυτού τους” (στα μάτια των οικογενειών τους, για παράδειγμα) που παριστάνουν ότι εργάζονται σε μια “μεγάλη εταιρεία”, στον τομέα των τηλεπικοινωνιών: “Καμία δεν εργάζεται για την Qualytel, καμία δεν εργάζεται για την Iberphone, όλες δουλεύουν είτε για την Natural Gas ή την Iberdrola ή την Madritel ή την Telefonica. Αλλιώς μπορείς να λές απλά ότι εργάζεσαι στην Jorge Juan²⁴”. Η τηλεφωνήτρια, μας εξήγησε η Teresa, δεν ταυτίζεται με την απασχόλησή της ή με την εκπαίδευσή της, και κυρίως όχι με το επάγγελμά της, αλλά με το όνομα της εταιρείας που την προσέλαβε. Το πιο σημαντικό πράγμα είναι να μπορείς να μιλάς!²⁵.

Σωματικές Πραγματικότητες (Corporealities)

Όλα αυτά μας θέτουν στο πεδίο των παραγωγικών σωμάτων. Κάτι που για εμάς έχει τώρα μια συγκεκριμένη και αξέχαστη εικόνα: την τεράστια διαφημιστική πινακίδα (billboard) της Nike στην Plaza del Sol που μας εγκαλεί όλες: “Και εσύ, ποιά είσαι;”: Η 'ντίβα', η 'γιόγκι', η 'μαχήτρια', και οι άλλες: μια ιδρωμένη μαύρη γυναίκα με γάντια του μπόξ, μια ξανθιά απορροφημένη στη στάση του λωτού, μια ρόκερ που φοράει ένα πλαστικό παντελόνι... μια συμπύκνωση της ταυτότητας που μιλάει για τις δυνατότητες της σωματικής πραγματικότητας ή της ενσώματης εμπειρίας, παίρνοντας ως δεδομένη την ευαισθησία που σε ενθαρρύνει να “γίνεις ένα (σεξουαλικοποιημένο) σώμα”, μια ευαισθησία που κάνει την ανορεξία να είναι μόνο η ακραία εμπειρία μιας κοινής σωματικής πραγματικότητας²⁶.

Η ανάμειξη στο πεδίο του σώματος της ζωής και της εργασίας είναι μια κοινοτυπία για πολλές γυναίκες η δουλειά των οποίων τις φέρνει σε επαφή με το κοινό: στο εμπόριο, στη φιλοξενία και στο νέο είδος διοικητικής εργασίας που αναμειγνύει τη δουλειά γραφείου με την εξυπηρέτηση πελατών. Η επιθυμία να είναι ελκυστικές (στον εαυτό τους και στους άλλους), μια επιθυμία που εγκαθιδρύεται με πολύ δύναμη στις γυναίκες, εδώ χρησιμοποιείται για το διάχυτο έλεγχο της εργασίας και για την παραγωγή μιας υποκειμενικότητας που βασίζεται στην χωρίς όρους υποταγή²⁷. Η φεμινιστική

23 Η φωνή λειτουργεί με παρόμοιο τρόπο, και πρέπει να είναι έμπειρη στην παραγωγή ενός “τηλεφωνικού χαμόγελου” ή να κρύβει το μέρος από το οποίο μιλά, όπως στην περίπτωση των Μαροκινών τηλεφωνητριών με ισπανικά ονόματα και ισπανικές προφορές που παρέχουν τηλεφωνικές υπηρεσίες στην Ισπανία σε τιμές Μαρόκου.

24 Ένας κύριος δρόμος στην πλούσια γειτονιά όπου βρίσκονται πολλές από τις εταιρείες τηλεμάρκετινγκ.

25 Ένα σλόγκαν της Telefonica, του ισπανικού γίγαντα των τηλεπικοινωνιών.

26 Δείτε το: Susan Bordo, “Anorexia Nerviosa: Psychopathology as the Crystallization of Culture” *Philosophical Forum* 17, 73-103, 1987.

27 “Ας σκεφτούμε, για παράδειγμα, την πωλήτρια καταστήματος που αναφέρθηκα προηγουμένως. Προφανώς, η σωματική πραγματικότητα αυτής της γυναίκας προηγείται της απασχόλησής της στη Ζάρα, δεν μπορούμε να την ανάγουμε σε απλή συνέπεια της κοινωνικοποίησής της στην εργασία. Παρόλα αυτά, είναι αδιαχώριστη από την εργασία της τη στιγμή που η απασχόλησή της απαιτεί ένα στυλ που ξεπερνά το ντύσιμό της. Πως βιώνει αυτή η γυναίκα το σώμα της όταν φεύγει από το σπίτι για τη δουλειά, ή το ανάποδο, όταν γυρίζει σπίτι χωρίς να βγάζει τη στολή της; Ποιά μετάθεση συμβαίνει μέσα στο σώμα της; Δεν είναι δυνατό να σκεφτούμε για τα φαινόμενα αυτών των χαρακτηριστικών χωρίς την παρουσία ενός “διανοητικοποιημένου” αντικειμένου, δηλαδή ενός ποιητικού αιτίου (agent) που έχει τη δυνατότητα να κατασκευάσει και να θέσει σε κυκλοφορία προϊόντα και/ή πολιτισμικές ιδέες, και επομένως που να μπορεί να υπονομεύσει ή να μετατοπίσει τις λειτουργίες τους”. Στο C. Vega, “La domesticacion del trabajo”

διεκδίκηση του σωματικού αυτοκαθορισμού (“τα σώματά μας, ο εαυτός μας” - our bodies, ourselves), που εμπνεύστηκε στην οπτική του αποικιοποιημένου σώματος και της αποικιοποίησης ως επιβολής στρωμάτων επί μιας αυθεντικής και παρθένας φύσης απαιτεί μια ανανεωμένη θεώρηση.

Η αυξανόμενη αφαίρεση των εμπορικών και πολιτισμικών προϊόντων, που μετατρέπονται σε εικόνες ή lifestyle και υποβάλλονται στα εργαλεία του οπτικού ασυνειδήτου και της οπτικής δοκιμασίας για τα οποία μιλά ο Benjamin, έχει δώσει προτεραιότητα σε ένα σώμα στο οποίο τα προϊόντα και τα χαρακτηριστικά γίνονται αδιαχώριστα. Οι διαφημίσεις της μόδας, όπως αυτές που παράγονται από τη Mango, δείχνουν ένα σώμα στο οποίο τα ενδύματα είναι ανεπαίσθητα ή όχι περισσότερο αισθητά από άλλα φυσικά χαρακτηριστικά: η υπερβολική λεπτότητα, η μισοξαπλωμένη και ασθηνής στάση (που μερικές φορές φαίνεται σαν έτοιμη να πέσει), τα μάτια με σκιά (που υποδηλώνουν την παροδικότητα, την ασθένεια και την κακοποίηση), σαρκώδη χείλη (υπερσεξουαλικοποίηση σε υπερτροφικό σώμα), το άδειο παρασκήνιο που βοηθά να αποδοθεί έμφαση στα στοιχεία του σώματος, κλπ.

Με αυτό τον τρόπο, η δυνατότητα να φτιαχτεί ένα σώμα συγκατοικεί με τις σωματικές προτάσεις στις οποίες η (αυτο)πειθαρχία, είτε είναι αθλητική είτε διαιτητική, γίνεται κοινός παρανομαστής. Τελικά το θέμα αφορά τη νίκη επί του σώματος, το να γνωρίζεις πως να το ξεπεράσεις μπροστά στο άγχος, την εξάντληση, την ηλικία, την ασθένεια, την κατάθλιψη ή την τεμπελιά.

Σε αυτή τη μάχη οι πρώτες που χάνουν είναι οι οικιακές βοηθοί.

“-Και όταν λέω φυσική εξουθένωση, τι φαντάζεσαι;

-Ναι, εξουθένωση, τόση πολλή εργασία και τόσα πολλά από τα πάντα, είναι σαν αρρώστια, δεν μπορείς να κάνεις άλλη προσπάθεια.

-Νιώθεις φυσική εξάντληση κάθε μέρα;

-Ναι, ναι, ναι, κάθε μέρα, επειδή ξυπνάς το πρωί, επειδή ακόμη και αν δουλεύεις παρτ-τάιμ, αν είσαι μητέρα και σύζυγος και πέρα απ' όλα αυτά έχω και τη μητέρα μου εδώ, είμαι κόρη, και έτσι πρέπει να κάνω πράγματα, να βάζω τα πάντα σε τάξη, μια μητέρα δεν ξεκουράζεται ποτέ, είναι η πρώτη που θα ξυπνήσει και η τελευταία που θα πέσει για ύπνο” (ερωτήσεις σε μια γυναίκα από τον Ισημερινό στο Parque del Oeste κατά τη διάρκεια της περιπλάνησης με τις οικιακές βοηθούς).

“Η δουλειά είναι σκληρή. Ναι, κουράζομαι πάρα πολύ. Μερικές φορές πονάει η πλάτη μου. Αλλά ο γιατρός λέει ότι είναι απλά από τη δουλειά. Μου έδωσαν να κάνω ασκήσεις. Οι ασκήσεις δεν μου κάνουν τίποτα. Πρέπει να δουλεύω, οπότε πως περιμένουν να περάσει ο πόνος; Το κεφάλι μου με πονάει επίσης. Και όταν σταματάω να σκέφτομαι τα παιδιά μου νιώθω και την καρδιά μου να πονάει. Ο γιατρός λέει ότι είναι κατάθλιψη. Δεν έχω τίποτα στην καρδιά μου...” (μαρτυρία από μια εσωτερική οικιακή βοηθό, την Apacaona, από μια έρευνα για τις Λατινοαμερικάνες οικιακές βοηθούς στο Βέλγιο, *Las voladoras o de la migración internacional de mujeres latinoamericanas*, 2003).

Η φυσική εξουθένωση και όλοι οι πόνοι είναι τεράστιοι, και σε εκείνους πρέπει να προστεθούν άλλα είδη απαιτήσεων που αφορούν την εμφάνιση κάποιας, (που σχετίζονται επίσης με τη φυλή, που θεωρείται δεδομένο που χρήζει τονισμού), την υγεία κάποιας γυναίκας, ή άλλα πιο άυλα χαρακτηριστικά όπως η νοοτροπία, κανένα από τα οποία δεν είναι αδιάφορα για τους εργοδότες²⁸.

<http://www.sindominio.net/karakola/sexoment.htm>

28 Η Barbara Ehrenreich μιλά για όλα αυτά με πολλές λεπτομέρειες στο βιβλίο της *Nickel and Dimed: on (not) getting by in America*. Για τις σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στον εργοδότη και την εργαζόμενη, δείτε επίσης τα αποτελέσματα της έρευνας που αναφέρθηκε προηγουμένως στην Apacaona: “η Λατίνα υπηρέτρια επιβεβαιώνει την κατωτερότητά της, όταν συμπεριφέρεται υποχωρητικά και όταν υιοθετεί μητρικές τάσεις προς το αφεντικό· ενδιαφέρεται για εκείνη, την ακούει, την ανέχεται, την κατανοεί, δέχεται επίσης μια κακοπληρωμένη εργασία αφού δεν έχει τη δυνατότητα να διαπραγματευτεί την αμοιβή της· και τελικά – σε πολλές περιπτώσεις – παρουσιάζεται σε αξιοθρήνητη κατάσταση. Η έλλειψη γοητείας σε εκείνες τις γυναίκες οφείλεται στο είδος της δουλειάς που κάνουν, τις ώρες καθαρίσματος, που χρησιμοποιούν ισχυρά προϊόντα: η όψη τους είναι για κλάματα. Αυτό αυξάνει την υποεκτίμησή τους, τις κάνει να αισθάνονται άσχημες, χαλασμένες και γριές πριν από την ώρα τους. Μερικές γυναίκες ανέφεραν ότι πριν τα 40 οι ζωές τους είχαν τελειώσει”.

<http://www.sindominio.net/karakola/precarias/cuidadosdossier.htm>

Τίποτα στην οικιακή εργασία, συμπεριλαμβανομένης της εργασίας φροντίδας και νοσηλείας, δεν συνεισφέρει στην φροντίδα του εαυτού, τίποτα εκτός από την έγνοια της εργαζόμενης να υπομένει και να συντηρεί το πιο απαραίτητο εργαλείο της που είναι το σώμα της και η αξιοπρέπειά της όταν αντιμετωπίζει την τεράστια θλίψη όλων εκείνων που δεν κάνει... (*“Η μετανάστευση – μας είπε μια γυναίκα στο πάρκο – είναι το να είσαι μακριά από τη γη σου”*). Ο ελεύθερος χρόνος είναι, οπωσδήποτε, χρόνος για περισσότερη εργασία. Η επιμονή της Viki για την ανάγκη της να νιώθει ότι της συμπεριφέρονται “ως πρόσωπο”, “ως ανθρώπινο όν”, αφορά αυτήν την κατασκευή της υποταγής, την αναγωγή της ύπαρξής της σε ένα απλό σώμα για την αναπαραγωγή των άλλων, καθαρή εργασιακή δύναμη χωρίς συνδέσεις με κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό.

Το άγχος και η φυσική εξουθένωση για μερικές, και η κούραση, οι πόνοι και η κατάθλιψη για άλλες σχηματοποιούν τις εμπειρίες της τάξης, του φύλου και της μετανάστευσης που εντυπώνονται στην οικειότητα των διαφορετικών παραγωγικών σωματών.

Σχέσεις και Γνώσεις

“Να ακούς και να σχετίζεσαι, ειδικά το να σχετίζεσαι με άλλους ανθρώπους”, έτσι περιγράφει η Carmen το τι βάζει να δουλέψει στην απασχόλησή της ως νοσοκόμα. Κάτι που μοιράζεται με τις τηλεφωνήτριες, τις οικιακές βοηθούς, τις πόρνες και τις άλλες γυναίκες σε επισφαλείς γυναικείες εργασίες. Για εμάς, η συνάντηση με τις τηλεφωνήτριες ήταν αποκάλυψη με αυτή την έννοια²⁹. Η δυνατότητα να παρακολουθείς και να καταλαβαίνεις διαισθητικά, η προσδοκία των επιθυμιών των άλλων, όχι τόσο για να παρέχεις λύσεις όσο να τους κάνεις να αισθανθούν καλύτερα με μια πιο γενική έννοια, η υπομονή και η ικανότητα να παράγεις ένα “τηλεφωνικό χαμόγελο”, είναι βασικά εργαλεία που στηρίζονται σε μια κοινή ευαισθησία που ονομάστηκε από ορισμένες φεμινίστριες ως “ηθική της φροντίδας”. Η τεχνική γνώση, αλλά ειδικά η γνώση του σχετίζεσθαι – κάτι που η επιχείρηση γρήγορα διατρέχει σε ένα τριήμερο εκπαιδευτικό σεμινάριο (απλήρωτο και χωρίς εγγύηση εργασίας μετά) και που μαθαίνεται κυρίως με τη βοήθεια των πιο έμπειρων συναδέλφων – είναι το κλειδί για την επιτυχία³⁰. Σε αυτά τα εκπαιδευτικά σεμινάρια, και ανάλογα με το είδος υπηρεσιών – τεχνική υποστήριξη, πληροφορίες, επείγοντα, πωλήσεις, δημοσκοπήσεις, κλπ. - καθιερώνουν κατευθυντήριες γραμμές για τη διάρκεια της κλήσης, τις μεθόδους να κρατήσει περισσότερο, την μεταβίβαση ή διακοπή της κλήσης, την επιχειρηματολογία που πρέπει να αναπτυχθεί, τον τονισμό, τις απαγορευμένες και τις επικροτούμενες λέξεις³¹ ή η ενεργοποίηση του διάσημου 'αθόρυβου' (mute) ή 'τηλεφωνικού τούνελ', με το οποίο μπορούν να αφήσουν στην αναμονή την κλήση για οποιοδήποτε λόγο, και στο οποίο οι τηλεφωνήτριες απάντησαν με το Without the Mute (Χωρίς το Αθόρυβο), το τίτλο ενός περιοδικού που παρήγαγαν για τα εργασιακά προβλήματα στο τηλεμάρκετινγκ. Ο έλεγχος επί της επικοινωνιακής δυνατότητας – της συναισθηματικής όπως και της επιχειρηματολογικής ρητορικής – συγκροτεί ένα τεράστιο πεδίο διερεύνησης.

29 Με όρους των κοινωνικοδημογραφικών χαρακτηριστικών της εργασιακής δύναμης στο τηλεμάρκετινγκ, η μέση ηλικία είναι γύρω στα 22, και τα σαββατοκύριακα η πλειοψηφία είναι φοιτήτριες. Τώρα, γυναίκες 40 ή 50 ετών αρχίζουν να μπαίνουν στη δουλειά. Η πλειοψηφία είναι γυναίκες (80-90%) και από τους άντρες οι περισσότεροι είναι gay, αν και αυτό εξαρτάται από τη συγκεκριμένη καμπάνια. Για παράδειγμα, στην καμπάνια για την υποβολή των φόρων εισοδήματος προτιμούν να πάρουν άντρες, καθώς αυτό προσδίδει μια πιο τεχνική εικόνα, αλλά για τη βοήθεια στους πελάτες και τα παράπονα προτιμούν τις γυναίκες αφού είναι πιο εύγλωττες. Σχολιάσαμε πόσο ενδιαφέρον θα ήταν να αναδομήσουμε την εξέλιξη αυτής της εργασίας από τις παλιές τηλεφωνήτριες, το έμβλημα της ενσωμάτωσης πολλών γυναικών στην αγορά εργασίας, ως τις άνεργες απόφοιτες πανεπιστημίου και τις χωρισμένες γυναίκες.

30 Σε αυτόν τον τομέα και η σεξουαλική διάκριση της εργασίας παίζει: οι επισκευές συνήθως ανατίθενται στους άνδρες, όπως και η καμπάνια για τις δηλώσεις εισοδήματος, ενώ η πειθώς των πωλήσεων και η συναισθηματική στήριξη είναι στα χέρια των γυναικών.

31 “... Σου δίνουν ένα μάθημα για το πως να παρακολουθείς τον πελάτη, τυπικές 'μαύρες' λέξεις: όπως, δεν μπορείς να πεις ‘Όχι’, δεν μπορείς να πεις ‘Πρόβλημα’, υπάρχουν πολλά πράγματα που δεν μπορείς να πεις. Δεν ξέρω αν έχει ποτέ συνομιλήσει με μια τηλεφωνήτρια: οι εταιρείες δεν έχουν ποτέ 'προβλήματα', έχουν 'συμβάντα'... και μετά πρέπει να λές μερικές λέξεις συχνά, έτσι σου διδάσκουν, και μετά το συνηθίζεις με την πρακτική. Αν είσαι σε μια πραγματικά αυστηρή εταιρεία, σε κάποια όπου ακούν τα πάντα, τότε ναι, λαμβάνουν αυτά τα πράγματα υπόψιν... τέλος πάντων, το συνηθίζεις, και μετά μιλάς έτσι και στην προσωπική σου ζωή. Θυμάμαι όταν ξεκίνησα να εργάζομαι ως τηλεφωνήτρια και σήκωνα το τηλέφωνο στο σπίτι μου έλεγα “Telefonica, καλό απόγευμα” και μετά έλεγα αντί “Ευχαριστούμε για την κλήση σας”. Είναι ασυνείδητο, επειδή είναι κάτι που συνηθίζεις να λες οχτώ ώρες τη μέρα, έτσι η κλήση στο σπίτι σου μπορεί να είναι μια από αυτές. (Περιπλάνηση με το τηλεμάρκετινγκ)

“Συνήθως κατά τη διάρκεια του πρώτου χρόνου οι άνθρωποι βλέπουν ότι ο χαρακτήρας τους γίνεται πολύ περισσότερο στεγνός, πολύ πιο αμυντικός, επειδή στην υποστήριξη πελατών είσαι το πρώτο εμπόδιο. Οι άνθρωποι σου τηλεφωνούν για να πουν ότι κάτι δεν δουλεύει και δεν είσαι εκεί για να λύσεις το πρόβλημά τους, είσαι για να υπομείνεις το θυμό τους. Μετά από αυτό αν μπορείς να λύσεις το πρόβλημα περνάς την κλήση στον τεχνικό ή ό,τι άλλο μπορείς να κάνεις, αλλά είσαι εκεί για να αντέχεις. Οπότε είναι πολύ σημαντικό να διαφοροποιείσαι, να γνωρίζεις πότε να αφήσεις τη δουλειά σου, να αλλάζεις και να μπορείς να χαμογελάς, αλλά είναι δύσκολο. Όταν παίρνω μια κλήση, ξέρω, πρώτα απ' όλα, ότι ο πελάτης δεν είναι θυμωμένος μαζί μου, ότι δεν είναι προσωπικό και ότι αν μου φωνάζει και μετά εγώ του απαντώ ανάλογα τότε τα πράγματα θα χοντρύνουν, έτσι κάθομαι με μεγάλη υπομονή και όλη την ηρεμία του κόσμου, αλλά όχι επειδή με αναγκάζουν: επειδή το παίρνω έτσι, επειδή δεν με νοιάζει καθόλου. Καταλαβαίνω ότι έχει πρόβλημα, αλλά τι με ενδιαφέρει εμένα; Δεν είναι δικό μου πρόβλημα, έτσι θα κάνω ό,τι μπορώ – μερικές φορές μπορείς να το πεις αυτό, μερικές φορές όχι – αλλά πρέπει να επιμείνω στην ιδέα ότι θα κάνω ό,τι μπορώ, ακόμη και αν λέει ότι είμαι ανίκανη και δεν είμαι, πρέπει να επιμείνω σε αυτό, και είναι πραγματικά δύσκολο επειδή κάποιος εκεί σου λέει βέβαια κάτι και στ' αλήθεια νιώθεις άσχημα για εκείνον που το τηλεφώνό του δεν έχει δουλέψει για δυο ημέρες και δεν μπορείς να του πεις, κοίταξε, ξεγράψου από την υπηρεσία επειδή κανένας δεν πρόκειται να στο επισκευάσει. Όποτε το ζήτημα είναι να τον καλμάρεις, να του πεις ότι θα κάνει ό,τι μπορείς, και να πεις στον εαυτό σου: ότι κάνω μόνο τη δουλειά μου” (Περιπλάνηση του τηλεμάρκετινγκ).

Οι πιο έμπειρες ή σχετικές εργαζόμενες μπορούν να περιορίσουν την ένταση με το να θέτουν αυθεντικές υποκειμενικές τομές. Παρόλα αυτά, η ενσωμάτωση των γνώσεων και των διαθέσεων γεννά οδυνηρές αντιφάσεις. Αυτό συμβαίνει, για παράδειγμα, σε μια τηλεφωνική γραμμή κακοποιημένων γυναικών, μια υπηρεσία που την πληρώνει το Ινστιτούτο Γυναικών, όπου είναι απαραίτητο να αναπτύσσουν επικοινωνιακά προσανατολισμένες δεξιότητες – ακοή, κατανόηση, ηρεμία, παρηγοριά, πληροφόρηση, μετάθεση, απόφαση, συμβουλευτική, κλπ. - μέσα σε μια κατάσταση μεγάλης συναισθηματικής έντασης.

“Εντάξει, έρχομαι σε αυτή τη δουλειά και μου λένε ότι πρέπει να “τις αποσπάς” αλλά βέβαια η καλούσα μου λέει... για παράδειγμα σε μια υπόθεση βιασμού ήταν ξεκάθαρο, της λες ότι πρέπει να πάει σε ένα από αστυνομικά τμήματα που έχει υπηρεσίες για γυναίκες και σου λέει, ναι, αλλά στο χωριό μου δεν έχει, επειδή δέχεται κλήσεις από ολόκληρη την Ισπανία και αν ζει σε ένα χωριό... εντάξει, αλλά είναι 200χμ μακριά, και έτσι την στέλνεις στο αστυνομικό τμήμα, αλλά δεν θα είναι το ίδιο, και έτσι πρέπει να της δώσεις οδηγίες, να της πεις ότι πρέπει να κάνει αυτό, αυτό και αυτό, αλλά εγώ τα λέω όλα αυτά επειδή το θέλω, και η εταιρεία θέλει να το κάνω, αλλά δεν με υποχρεώνουν να το κάνω, δεν μου έμαθαν να το κάνω, και αν το κάνω άσχημα, τι υπευθυνότητα θα έχω; Έχω προσωπική υπευθυνότητα, αλλά η εταιρεία μπορεί πάντα να πει, κοίταξε, το είπες αυτό με δική σου ευθύνη και δεν είσαι υποχρεωμένη να το πεις, και πράγματι, δεν επιτρέπεται να το πεις” (Περιπλάνηση τηλεμάρκετινγκ).

Βρισκόμαστε και πάλι απέναντι στο δίλημμα της φροντίδας, απέναντι στον τρόπο σκέψης που χρειάζεται για να δουλεύεις με ανθρώπους και να μην καίγεσαι, να βρίσκεις κάποια μέσα αυτοσυντήρησης, αξιοπρέπειας στην επαφή. Όπως μας εξήγησε η Viki, αν και τα πράγματα είναι άσχημα, και:

“Όσο άσχημη και να είναι η κατάσταση, δεν μπορείς να γεμίζεις με απαξίωση και αρνητικά συναισθήματα, επειδή τότε αυτά τα συναισθήματα ανθίζουν και εσύ τα δασκαλεύεις. Αν πρόκειται για τη φροντίδα παιδιών, εσύ μαθαίνεις αυτά τα παιδιά όσα ξέρεις. Καταλαβαίνεις; Ό,τι σέρνει η ζωή σου, ό,τι σε έχει κάνει ειδική και συγκεκριμένο άτομο. Μεταδίδεις σε εκείνους τους ανθρώπους όλα όσα είσαι. Αλλά δεν σε πληρώνουν για αυτό” (Περιπλάνηση με οικιακές βοηθούς).

Ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο σχέσης που αξίζει περαιτέρω διερεύνησης είναι ο σύνδεσμος ανάμεσα

σε ανθρώπους που δουλεύουν μαζί, κάτι που υπαινίχθηκε και από τις τηλεφωνήτριες και από την οδηγό μας στην κοινωνική νοσηλεία. Στην περίπτωση των τηλεφωνητριών, οι εταιρείες προσπαθούν με κάθε μέσο να μειώνουν την επαφή ανάμεσα στις εργαζόμενες, είτε με το να τους δίνουν λίγο φυσικό χώρο για να ξεκουραστούν – όπως είχαμε την ευκαιρία να διαπιστώσουμε *in situ*, όλες στενόχωρα στο γραφείο της Qualytel – είτε με το να χρησιμοποιούν στρατηγικές που προσανατολίζονται να προκαλέσουν ανταγωνισμό και ατομικισμό, όπως αυτό που ονομάζουν “οριζόντια προαγωγή”³² ή κίνητρα³³ (που χρησιμοποιούνται και στην κοινωνική πρόνοια). Παρόλα αυτά, η επιχείρηση γνωρίζει ότι ένα μεγάλο ποσοστό της δουλειάς γίνεται χάρη στις ανταλλαγές ανάμεσα στις εργαζόμενες που σιγουρεύει την μετάδοση του *savoir faire* που έχει συσσωρευτεί από τις παλιότερες που είναι εκεί περισσότερο καιρό, και -δώστε προσοχή – είναι περισσότερο καμμένες³⁴, και των αναγκαίων πληροφοριών για την πορεία των τηλεφωνικών κλήσεων, πληροφορία που δεν βρίσκεται στους λίγους φακέλους που βρήκαμε στα γραφεία, ούτε στους υπολογιστές, αλλά στα μυαλά εκείνων που απαντούσαν τις κλήσεις. Ο έλεγχος αυτής της διαδικασίας παραμένει στο ρυθμιστικό μάνατζμεντ, στις τεχνικές παρακολούθησης των υπαλλήλων (ακοή και ηχογράφηση), στην ιεράρχηση (λειτουργικό προσωπικό: τηλεφωνήτριες, συντονίστριες και επόπτες, και δομικό προσωπικό), στη μετατόπιση και τις αλλαγές ώρας (αφού η δουλειά οργανώνεται με καμπάνιες, μερικές εργαζόμενες είναι τοποθετημένες στα γραφεία της κεντρικής εταιρείας ενώ άλλες είναι στην εταιρεία που έχει το συμβόλαιο, και έτσι αλλάζουν συνεχώς) και τη διαφοροποίηση που βασίζεται στο μισθό και την αξία (της καμπάνιας, του φύλου εκείνων που την εκτελούν, της γκαρνταρόμπας τους, της εταιρείας, κλπ.). Η αίσθηση ότι είσαι σε μετάβαση είναι μόνιμη: η επιστημονική οργάνωση της ολοκληρωτικής εργασίας.

Παρόλα τα εμπόδια σχέσεις δημιουργούνται, οι εργαζόμενες καταλήγουν να συναντιούνται και κατά τη διάρκεια των εναλλαγών τους, η εμπειρία και η αντίσταση συσσωρεύονται και η κοινωνικοποίηση προβάλλεται και έξω από τον χώρο εργασίας, πρώτα στο Dunkin’ Donuts όπου μας πηγαίνουν αφού είναι το μόνο φτηνό μέρος στη Salamanca (τη γειτονιά της Μαδρίτης όπου η Qualytel βρίσκεται με σχεδόν παράνομο τρόπο³⁵), και μετά, πέρα από τους πλούσιους δρόμους αυτής της περιοχής, σε σπίτια, μπαρ, πάρκα, δημόσιες συγκοινωνίες, στην πόλη. Οι σχέσεις, που περιορίζονται από τους έντονους ρυθμούς εργασίας και από την επιτάχυνση της αστικής ζωής, αναζητούν εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους για να απελευθερωθούν. Η Bea και η Teresa διατηρούν επαφή με πολλές από τις παλιές τους συναδέλφους. Η Carmen, στο ταξίδι μας στην παλιά της δουλειά της σε ένα κέντρο υγείας για ηρωϊνομανείς, βγαίνει που και που με πολλές από τις συναδέλφους της σε αυτή την νυχτερινή δουλειά.

“Με έχει βοηθήσει η ομάδα. Μερικές φορές ήθελα να πάω στη δουλειά μόνο για να είμαι με τις συναδέλφους μου, μιας και δεν είχα κοινωνική ζωή. Οι φίλες μου από το πανεπιστήμιο είχαν φύγει από την πόλη για να δουλέψουν, το ίδιο και πολλές από τις άλλες φίλες μου. Η Μαδρίτη έχει έναν υπερ-έντονο ρυθμό εργασίας και κανείς δεν έχει χρόνο να συναντήσει τους φίλους του. Αν είχα περισσότερες από τις φίλες μου εδώ θα τρελαινόμουν επειδή δεν θα μπορούσαν να τις δω. Έτσι, στη δουλειά μου είναι το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνικής μου

32 Σε σχέση με την οριζόντια προαγωγή, ήταν για λόγους παλαιότητας, αλλά τώρα προάγουν εκείνες που είναι εκεί λιγότερο διάστημα, επειδή είναι λιγότερο καμμένες (*burnt-out*). Υπάρχει η κάθετη προαγωγή και η οριζόντια προαγωγή (σε περνάνε από τη μια καμπάνια στην άλλη). Η οριζόντια προαγωγή, αν και δεν ενέχει καθόλου βελτίωση μισθού ή βαθμού, αντιπροσωπεύει μια αύξηση πρεστίτζ, και κάποια περνά σε μια καινούρια διαδικασία διαλογής και η εταιρεία το ανακοινώνει σε όλες τις υπαλλήλους. Δείχνει ότι αρέσεις στην εταιρεία. Η εργασία συνδέεται περισσότερο με την καμπάνια παρά με τις εταιρείες, και αυτό αυξάνει την αίσθηση αστάθειας. Ακόμη και αν δουλεύεις για χρόνια στον τομέα του τηλεμάρκετινγκ, μια μέρα μπορεί να δουλεύεις σε μια εταιρεία και την άλλη μέρα σε άλλη.

33 Ανάλογα με την καμπάνια μπορεί να πληρώνουν διάφορα πράγματα ως κίνητρα, και είναι δύσκολο να το ελέγξεις επειδή, για παράδειγμα, στις καμπάνιες πωλήσεων εξαρτάται από το αν η επιχείρηση πάει και κάνει την πώληση, και αυτό δημιουργεί μια κακή ατμόσφαιρα. Στις τηλεφωνικές γραμμές των επειγόντων προσπάθησαν να δίνουν κίνητρα σε όσες μπορούσαν να πείσουν τα άτομα ότι δεν ήταν ανάγκη να στείλουν ασθενοφόρο, αλλά μετά αυτή η πολιτική τελείωσε. Η Bea και η Teresa νομίζουν ότι απλά δοκίμαζαν να δουν ποιές θα ήταν οι αντιδράσεις.

34 Στην αρχή, μας λένε οι τηλεφωνήτριες, διαλέγουν τις συντονίστριες από εκείνες με τη μεγαλύτερη πείρα. Είναι λογικό: αν έχουν μεγαλύτερη γνώση της δουλειάς θα τη συντονίζουν και καλύτερα. Αλλά γρήγορα κατάλαβαν ότι αυτά τα άτομα ήταν πολύ καμμένα, ότι ακριβώς επειδή είχαν υπομείνει αυτή τη δουλειά τις έχει κάνει πιο αντιδραστικές στο να πιάσουν τις συναδέλφους τους να βιάζονται με τις κλήσεις. Έτσι κατέληξαν να διαλέγουν τις συντονίστριες από τις νέες υπαλλήλους, που είναι πιο διαχειρίσιμες, από άτομα που ήρθαν πρόσφατα και είναι πιο άδοξα, που μπορούν να τους πουλήσουν ακόμα τη γραμμή της εταιρείας.

35 Η ανωνυμία των επιχειρήσεων αυτών είναι γνωστό γεγονός.

υποστήριξης” (Περιπλάνηση με την κοινωνική νοσηλευτική).

Το γεγονός ότι η κοινωνικότητα υπερβαίνει και αποδρά από τις πιο αυστηρές δομές εργασίας είναι μια πασίγνωστη πραγματικότητα, την πιο ενδιαφέρουσα συγκεκριμενοποίηση της οποίας βρίσκουμε στα πάρκα, όπου οι μετανάστ(ρι)ες από την ίδια χώρα συναντιούνται και κάνουν όλων των ειδών τις επαφές. Ο διασκορπισμός των σπιτιών όπου εργάζονται, οι ανύπαρκτες άδειες διαμονής και η ανωνυμία του να είσαι ξένη ανασυντίθενται σε ένα δημόσιο χώρο που αντιστέκεται στο μεταμοντέρνο φαινόμενο του “χωρίς τόπο”. Και σκεφτόμαστε: αν ένα συγκεκριμένο μέρος θα μπορούσε να υπάρξει για τον αγώνα ενάντια στην επισφάλεια, αυτό θα μπορούσε να είναι η πόλη στην πλήρη της έκταση: αυτό το πάρκο, αυτό το μπαρ, η σκάλα του κτιρίου, ολόκληρο το τετράγωνο, το μετρό, τα πεζοδρόμια, οι πόρτες, τα άδεια πάρκινγκ... Μας δίνει σημαντικά στοιχεία για να σκεφτούμε για τη σύγκρουση σε ένα χωρικό συνεχές που ξετυλίσσεται στην καθημερινή ζωή, και δεν περιορίζεται στην εργασία (πως, για παράδειγμα, να δημιουργήσουμε σύγκρουση μέσα από την απομόνωση μιας οικιακής βοηθού; Μπορούμε να το προσπαθήσουμε; Να συναντηθούμε σε άλλα μέρη; Να αναμειχθούμε;) και στις μορφές και θέσεις που ενσαρκώνουν εκείνες οι χωροθετημένες ροές (οι πρόσκαιρες διπλανές στο τηλεφωνικό κέντρο; οι χρήστριες του ίντερνετ καφέ, του εκπτωτικού σουπερμάρκετ, του λεωφορείου αριθμός 36;).

Η Λογική της Εταιρείας

“Ας πούμε μόνο ότι έχουμε πέσει στην ίδια παραγωγικότητα που αναμένει το κεφάλαιο από έναν εργάτη, που αναμένεται από έναν εργοστασιακό εργάτη, μόνο που το εργοστάσιο είναι η ζωή και σχεδόν ποτέ δεν κάνουμε κάτι που δεν έχει έναν ξεκάθαρο σκοπό, του οποίου το τέλος δεν έχει καθοριστεί ήδη” (Περιπλάνηση με γλωσσικές εργάτριες)

Όταν οι διαφορές στους μισθούς είναι στην πραγματικότητα μια ελάχιστη λεπτομέρεια επειδή όλοι κερδίζουν σκατά, η αξία του τι κάνει κάποια, του ποιά είναι, που παράγεται εντός και εκτός της εργασίας, αποκτά πρωταρχική σημασία. Αυτό που συζητήσαμε πρωτίτερα: το στυλ, οι σωματικές ενδείξεις, η γλώσσα, οι πολιτισμικές παραδόσεις, τα υπαρξιακά μονοπάτια, ο άτυπος ανταγωνισμός και η επανεμφάνιση του μέσα στην αγκαλιά της κοινωνίας ως επιχείρησης. Για εκείνους τους ανθρώπους, κυρίως απόφοιτες πανεπιστημίου, που έχουν εργαστεί στις υπηρεσίες φαγητού και το delivery πίτσας και τη διανομή φυλλαδίων, αυτή η δουλειά γραφείου, ως πουμε ως τηλεφωνήτριες, αντιπροσωπεύει μια μεγάλη βελτίωση. Μιλάμε για την “πλήρη κινητοποίηση” ενός προγράμματος στο οποίο παρεμβαίνουν τα πάντα, από περιβαλλοντικά στοιχεία (η γειτονιά, η εμφάνιση κάποιας, η διαθεσιμότητα διαφόρων αντικειμένων στη θέση εργασίας...) με σκοπό την διάλυση της άσκησης εξουσίας. Μην απαρνηθείς τον εαυτό σου, μην εκνευριστείς, τα πάντα είναι δυνατά αργότερα.

Στην εταιρεία δεν λένε ποτέ όχι. Φυσικά. Αλλά πάντα πρέπει να κάνουν μελέτες βιωσιμότητας. Το θέμα των ακουστικών ειδικά διάρκεσε δυο χρόνια και στο τέλος αποφάσισαν μόνο να δίνουν ατομικά μαξιλαράκια.

Η εξουσία αναλαμβάνεται, γίνεται δική σου· την αναπαράγεις με τρόπο που αλλάζει με την προσθήκη κάθε κόμβου στο δίκτυο. Οι γιατροί το κάνουν υπό την πίεση που εναποτίθεται πάνω τους από τα συστήματα κινήτρων και τις φαρμακευτικές εταιρείες, οι κοινωνικοί λειτουργοί το κάνουν με την ενόχληση της έλλειψης πόρων, οι τηλεφωνήτριες το κάνουν με την παρακίνηση μιας διαφοράς στο στάτους, οι επιμελήτριες το κάνουν γοητευμένες από την έλξη της δημόσιας εικόνας, οι τομεάρχισσες το κάνουν πιεζόμενες από την ευθύνη της ένταξής τους σε μια μεγάλη εταιρεία. Ο συναισθηματικός εκβιασμός, τα άυλα προνόμια, οι ιδέες της αλληλεγγύης και των πολιτικών ιδανικών, οι άπιαστες υποσχέσεις, οι πιθανές προαγωγές, οι ευκαιρίες που γεννούν, τα βιώσιμα project, η ψυχολογική παρενόχληση και τα προνόμια που εξαρτώνται από χάρες και συμβιβασμούς συνθέτουν μια συναισθηματική γραμματική που μελετάται καλά σε διάφορες σφαίρες όπως η οικιακή, όπου το να πας στο γιατρό είναι πάντα μια παραχώρηση που συνεπάγεται κάποια αμοιβή, κάτι που μεταφράζεται σε χρόνο ή εργασία ή αναφορά. Η ριζικά γυναικείες σχέσεις ανάμεσα στην νοικοκυρά και την οικιακή βοηθό είναι, με αυτή την έννοια, ένα περίπλοκο ασύμμετρο παιχνίδι αμοιβαίων εξαρτήσεων όπου

διαπραγματεύονται την οικειότητα της φροντίδας και το καθάρισμα, το φταίξιμο, την υπευθυνότητα, και την ολική εξάρτηση που παράγεται από την οργάνωση της ζωής γύρω από τις ανάγκες άλλων.

Το τραπέζι των διαπραγματεύσεων έχει διαλυθεί, η στιγμή της υπογραφής συμβολαίου είναι ατελείωτη, το σύστημα των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων καθιερώνεται “καθώς περνάει ο καιρός”, έτσι που και η πράξη της διαμόρφωσης της γραμματικής αυτής είναι ένα επώδυνο αν όχι αδύνατο καθήκον. Ο συλλογική μισθολογική σύμβαση, για εκείνες που έχουν και για εκείνες που έχουν στον τομέα τους, είναι λίγο πολύ ανέκδοτο, απροσάρμοστη στη λογική της εργασίας.

“Εξαρτάται από την επιχείρηση. Σε μερικές σου δίνουν ένα γλυκό, σε άλλες σε πληρώνουν περισσότερο αν δουλέψεις σαββατοκύριακο, σε άλλες παίρνεις νυχτερινό επίδομα αν δουλέψεις το βράδυ, οπότε με κάποιο τρόπο η κατάσταση εξισορροπείται. Σε όλες τις εταιρείες νομίζω ότι οι εργοδότες το έχουν κανονίσει έτσι ώστε κάποιοι να δίνουν μερικά πράγματα καλύτερα και μερικά χειρότερα. Όσο για τη συλλογική μισθολογική σύμβαση, στην επιτροπή εργασίας παλεύουμε συνήθως για αυτό, να εκπληρούν κατά γράμμα τη συμφωνία. Τώρα κάνανε κάτι καλό, δηλαδή τώρα υπάρχει ένα διάλειμμα από το να κοιτάμε τις οθόνες. Πριν υπήρχε ένα διάλειμμα των 10-15 λεπτών, ανάλογα με τις ώρες που εργαζόσουν, αλλά τώρα υπάρχει ένα πεντάλεπτο διάλειμμα κάθε δυο ώρες δουλειάς, για να ξεκουραστούν τα μάτια σου. Είναι σημαντικό οι άνθρωποι να το γνωρίζουν αυτό και αν μας πιέζουν να μην δίνουμε προσοχή, ότι έχουμε το δικαίωμα στο διάλειμμα. Αλλά αυτό που συμβαίνει σε αυτή τη δουλειά είναι ότι αν εκείνη τη στιγμή υπάρχουν πολλές κλήσεις η συντονίστρια είναι εκεί για να σου πει: “περίμενε ένα λεπτό, τώρα υπάρχουν πάρα πολλές κλήσεις, αλλιώς δεν θα μπορούσες να πας στο μπάνιο”. Καμία δεν γνωρίζει πολύ καλά ποιά είναι η λειτουργία της συντονίστριας, αλλά ότι ένα άτομο δεν μπορεί να πει σε ένα άλλο ότι δεν μπορεί να πάει στο μπάνιο... τέλος πάντων, στο ερώτημα των διαλειμμάτων, αν μπεις στο ρυθμό που όλοι μπαίνουν όταν φτάσεις, σκέφτεσαι, εντάξει, θα κάνω τα πράγματα καλά και δεν με νοιάζει πραγματικά αν βγώ έξω πέντε λεπτά νωρίτερα ή αργότερα, και μετά αυτό καθιερώνεται, και πολύ εύκολα καταλήγεις χωρίς καθόλου διάλειμμα... Οπότε εκπληρώνουν γενικά τη συμφωνία, ναι, αλλά φυσικά δεν είναι γενικά, είναι κάθε μέρα εργασίας, και αφού τα τηλεφωνήματα περνάνε και θέλεις να τα παρακολουθείς καλά και σου πουλάνε αυτή την εικόνα επαγγελματισμού...” (Περιπλάνηση στο τηλεμάρκετινγκ).

Το σημαντικό για εκείνες, όπως σχολίασαν οι τηλεφωνήτριες, είναι αυτό που κάνεις τελικά να μοιάζει – η τουλάχιστο να πιστεύεις ότι μοιάζει – με αυτό που ήθελες να κάνεις αρχικά.

Εισόδημα

Το εισόδημα θεωρείται συνήθως ως ένα από τα βασικά κριτήρια για τον ορισμό της επισφαλούς εργασίας, το εισόδημα και η συνθήκη της μόνιμης προσωρινότητας για την οποία ήδη κάναμε αναφορά και που προσπαθήσαμε να κάνουμε περιπλοκότερη στη βάση των πραγμάτων που προέκυψαν κατά τη διάρκεια των περιπλανήσεων. Η σημαντικότητα του μισθού σε σχέση με τις άλλες αξίες όπως το πρεστίτζ, οι πόροι, η συνδεσιμότητα, οι ευκαιρίες στρατηγικής προβολής ή προσωπικών ενδιαφερόντων διαφέρουν ανάλογα με τις δυνατότητες που έχει το κάθε άτομο, αλλά κυρίως διαφέρουν ως λειτουργία της λίγο πολύ προσδιορισμένης κοινωνικής θέσης κάποιας. Για μερικές γυναίκες, όπως οι οικιακές βοηθοί, τη δουλειά είναι μόνο αυτό: χρήματα, κάτι που είναι άμεσα απαραίτητο για να αλλάξουν τα πράγματα, να μεταμορφωθεί “αυτή η κόλαση της αστάθειας στην οποία ζούσαμε”.

Τα λόγια των γυναικών με τις οποίες μιλήσαμε στο Parque del Oeste, όπως και ο τόπος της φωνής τους, κάτι που δεν μπορούμε να αναπαράγουμε μέσα από την απλή μεταγραφή, τα λένε όλα:

“-Αν σου αναφέρω τη λέξη “εργασία”, τι σκέφτεσαι;

-Η εργασία είναι αυτό που κάνεις για να έχεις χρήματα, επειδή εδώ τα πάντα βασίζονται στα χρήματα... Κάτι για να έχεις δουλειά, εννοώ χρήματα.” (Συνέντευξη με μια γυναίκα από τον Ισημερινό στο Parque del Oeste, περιπλάνηση με τις οικιακές βοηθούς)

Το εισόδημα είναι αδιαχώριστο από την άδεια παραμονής και τη συνθήκη του να είσαι μετανάστρια.

Και οι δυο σχηματίζουν το κλειστό κύκλωμα της οικιακής εργασίας στο οποίο βρίσκονται παγιδευμένες πολλές γυναίκες, χωρίς δυνατότητα να αναπτύξουν το επάγγελμά τους ή τα ενδιαφέροντά τους. Σε αυτό το κύκλωμα η υποτακτική διάσταση γίνεται επίσης προφανής, μια διάσταση που εκφράζεται ξεκάθαρα με υλικό τρόπο στην ίδια τη μορφή του μισθού: από τη μια, ο μισθός εμφανίζεται ακόμα περισσότερο ως η μεταβλητή που είναι ευάλωτη στην προσαρμογή από την οικονομική πολιτική, δηλαδή, είναι η τάση του μισθού να απορροφά τα μακροοικονομικά σοκ, την άνοδο ή πτώση της στιγμής· από την άλλη, είναι ακόμη πιο εξατομικευμένο: ο βασικός μισθός (αυτός που υπολογίζεται στο συμβόλαιο και που βασίζεται στα προσόντα του εργάτη: ένα αναπόδραστο στοιχείο) είναι μόνο ένα μικρό μέρος του πραγματικού εισοδήματος από το μισθό, ενώ ένα αυξανόμενο μέρος βασίζεται πάνω στο βαθμό εμπλοκής, ζήλου και ενδιαφέροντος που επιδεικνύεται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας της δουλειάς, δηλαδή, μετά από τη στιγμή του συμβολαίου. Επομένως ο μισθός γίνεται όλο και λιγότερο ένα αποτέλεσμα της σχέσης συμβολαίου (και της σχέσης εξαναγκασμού) και περισσότερο μια καθαρά ατομική ανταμοιβή για παρεχόμενες υπηρεσίες³⁶.

Διασχίζουμε τους δρόμους, διασχίζουμε την πόλη με λεωφορείο από τη ζώνη της Embajadores ως τη γειτονιά της Salamanca, μια διακριτική επιφάνεια αλλά γεμάτη με σημάδια, μεταβάσεις, περιβαλλοντικές αλλαγές που εγγράφονται στις επιχειρήσεις, τα κτίρια, την κτηματαγορά της πόλης, τους ανθρώπους. Ανεβαίνουμε τη Velázquez προς τη Jorge Juan με τις μύτες μας να πιέζουν τις χριστουγεννιάτικες βιτρίνες της Lowe, ένα χείμαρρο φωτός, χρυσών φουσαλίδων, γκλίττερ και χιονονιφάδων που παίζουν στην άλλη πλευρά του γυαλιού.

“Περνάμε από εκεί κάθε μέρα για να πάμε στη δουλειά και μετά για να πάμε στο σπίτι, οπότε είναι σημαντικό ότι καθώς περνάς συναντάς καταστάματα όπως αυτό εδώ. Τι θέαμα! Και μια τσάντα για 100.000 πεσέτες. Ναι, σε κάνει να αναρωτιέσαι, το να είσαι σε αυτή τη γειτονιά, ακόμα και για το μεσημεριανό διάλειμμα: αν θες να κατέβεις και να πας για καφέ ξέρεις ότι δεν θα σου κοστίζει ότι θα κόστιζε στο μπαρ δίπλα στο σπίτι σου, οπότε έχει σημασία που έρχεσαι εδώ για δουλειά. Στο σπίτι λένε “δουλεύει στη Salamanca!” σαν κάτι που θα το ήθελαν εκείνοι, αφού δεν μπορούν να ζήσουν εδώ τουλάχιστον θα ήθελαν να έχουν δουλέψει εδώ. Πολλές από τις εταιρείες τηλεμάρκετινγκ είναι στην la Moraleja³⁷ και συμβαίνει το ίδιο, οι άνθρωποι πάνε για δουλειά στη Moraleja, και αν πηγαίνουν και στη δουλειά με κοστούμι, φαντάσου το ύψος του μεγαλείου!” (περιπλάνηση του τηλεμάρκετινγκ).

Συνεχίζουμε στο ίδιο πεζοδρόμιο και σταματάμε έκπληκτες απέναντι στην πιο τέλεια εικόνα, την πιο επεξεργασμένη μεταφορά για αυτό που σημαίνουν για εμάς αυτοί οι δρόμοι κατά το πέρασμά μας από την επισφαλή εργασία. Είναι η βιτρίνα μιας απολύτως κρυμμένης χλιδατής εταιρείας, το γυαλί έχει παγώσει και έχει γίνει αδιαφανές, αφήνοντας μόνο ένα μικρό τετράγωνο διαφανούς γυαλιού εκτός πρόσβασης, πάνω από τα κεφάλια μας. Όταν τεντώνουμε το σώμα μας για να δούμε μπορούμε να διακρίνουμε μόνο ένα αποκλειστικό κομμάτι ρούχο πάνω σε μια κούκλα. Η οπτική σύνδεση της έλλειψης πρόσβασης και της απαγόρευσης, εκείνης της αγενούς κίνησης να χώνουμε τη μύτη μας (εκεί όπου δεν έχει δουλειά, γιατί αν είχε δεν θα έπρεπε να πηδήξουμε για να κοιτάξουμε): αυτή είναι η καλύτερη περιγραφή του τι μας συμβαίνει

Σύγκρουση

Για εμάς αυτή η έρευνα είναι, πάνω απ' όλα, ένας τρόπος να σκεφτούμε μαζί τρόπους για τη συλλογική δράση, μια προσπάθεια να εντοπίσουμε τα διασκορπισμένα πεδία της σύγκρουσης και να γνωρίζουμε πως να τα ονομάσουμε, να ξεκινήσουμε άλλα πεδία που προηγουμένως δεν υπήρχαν, μαζί με εκείνα που ήδη βιώνουμε: στην διαδικασία της αναζήτησης εργασίας, στη συνέντευξη για δουλειά (αυτή τη τεράστια μηχανή καθημερινής ταπείνωσης!), στα δίκτυα, στα εμπορικά κέντρα, στο τηλέφωνο, στο πάρκο, στα κοινωνικά κέντρα... Μετά από αυτό το πρώτο κύκλο περιπλανήσεων, των οποίων τα δρομολόγια και τις σκέψεις προσπαθήσαμε να συλλέξουμε σε αυτό το κείμενο από την απεργία της 20ης Ιουνίου ως την πιο πρόσφατη και εκνευρισμένη απεργία ενάντια στον πόλεμο του Ιράκ στις 10

³⁶ C.Marazzi, *I posto dei Calizini. La svolta linguistica dell'economia e i suoi effetti nella politica*, Edizioni Casagrande Bellinzona, 1994.

³⁷ Άλλη μια πολυτελής μεγαλοαστική γειτονιά της Μαδρίτης.

Απριλίου, θέσαμε δύο ερωτήσεις, σε πρώτο και δεύτερο πρόσωπο: “Ποιός είναι ο πόλεμός σου; Ποιά είναι η απεργία σου;”³⁸

Ο πρωταρχικός στόχος του Laboratorio de Trabajadoras ήταν να δημιουργήσει ένα χώρο μόνιμης επικοινωνίας που δεν θα περιοριζόταν από το χώρο εργασίας ούτε στα της δουλειάς μόνο – λες και αυτή διαχωρίζεται από άλλες πλευρές της ζωής – και που δεν θα περιοριζόταν στην ενικότητα της οποιασδήποτε εταιρείας, της οποιασδήποτε σύγκρουσης, κάποιας συγκεκριμένης απαίτησης, αλλά που θα μπορούσε να επανεφευρίσκει ως πρακτική, μολύνοντας και προκαλώντας αλυσιδωτές αντιδράσεις. Ένα εργαστήριο που θα μπορούσε να μας επιτρέψει να επιβλέπουμε τα πράγματα και να αυτοσχεδιάζουμε συντονισμένες κινήσεις υποστήριξης και εξέγερσης (να παρεμβαίνουμε στην απόλυση ή την κακοποίηση μιας οικιακής βοηθού, να συμμετέχουμε σε απεργίες και αγώνες εργαζομένων στην υγεία, στο τηλεμάρκετινγκ...).

Τόσο κατά τη διάρκεια των περιπλανήσεων όσο και μετά στα δύο εργαστήρια για την Παγκοσμιοποιημένη Φροντίδα (Globalized Care), μόλις που ξεκινήσαμε να βλέπουμε ορισμένες από τις αξιοσημείωτες πρόσφατες εμπειρίες αγώνα: την απεργία των επιστα(ρι)ών στο Νοσοκομείο Ramón y Cajal, τον αγώνα των τηλεφωνητριών στην Qualytel, και άλλες κινήσεις, ξεσπάσματα, διαμαρτυρίες και ενωτικές διεργασίες ξεσηκωμού. Για μερικές η συνάντηση με τις επιστάτριες στη σύντομη επίσκεψή μας στο νοσοκομείο ήταν παράξενη, ξένη: ξένη για εμάς επειδή τις είδαμε σε μια τοπική σύγκρουση, επηρεασμένες από συνδικάτα όπως το CCOO³⁹ (με το οποίο οι εργά(ρι)ες του συμβολαίου Eurolimp-Ferrovial στο Ramon y Cajal είχαν τόσες αντιπαραθέσεις για να διατηρήσουν την αυτονομία τους και την από τα κάτω δομή τους), σε μια σύγκρουση στην οποία το ζήτημα της επισφάλειας κείται βασικά στην αυξανόμενη απώλεια δικαιωμάτων, στην εξάλειψη των ειδικεύσεων των εργα(ρι)ών με σκοπό την εντατικοποίηση της εργασίας τους, και στην απόλυτη καταπίεση όλων των εκρήξεων διαμαρτυρίας⁴⁰. Αλλά αμέσως αναγνωρίσαμε την οικειότητα της σκέψης που αναζητήσαν με τους ασθενείς και τις οικογένειές τους και με άλλες κοινωνικές ομάδες έξω από το πλαίσιο των συνδικάτων, και ταυτιστήκαμε με το λόγο τους για τη φροντίδα ως κάτι που σχετίζεται με την υπηκοότητα και την κριτική τους για την ιδιωτικοποίηση της φροντίδας υγείας.

Ίσως η σύγκρουση των τηλεφωνητριών μας φάνηκε εγγύτερη, ειδικά για την απόλυτη ανυπαρξία αντιπροσωπευτικών δομών, την ακραία κινητικότητα (η συνεχής αλλαγή των εργαζομένων) και την απομόνωση στην οποία υποβάλλονταν, όπως και για μερικές από τις υβριδικές πρακτικές αγώνα τους, όπου παίζουν με την ανωνυμία, την δικτυωμένη δράση, τις παράνομες οργανωτικές διαδικασίες, τη χρήση των συμβολικών εργαλείων για να διαπεράσουν την απομόνωση και το φόβο, κλπ⁴¹. Η εμπειρία τους της επικοινωνίας “με οποιαδήποτε είναι δίπλα σου”, με σκοπό, λίγο λίγο, να δομήσει μια κοινή ευαισθησία, την αναγκαιότητα να αναγνωριστούν, επειδή τα κοινά ονόματα δεν είναι εμφανή, ή την ικανότητά τους να παρακάμψουν την λογική της εταιρείας παράγοντας άλλες λογικές μας δίνουν μερικές ενδιαφέρουσες νύξεις για μελλοντικές παρεμβάσεις.

Εξερευνώντας την οικεία και παράδοξη φύση της γυναικείας εργασίας ανακαλύψαμε μερικά σημεία επίθεσης: να μετατρέπουμε την κινητικότητα σε πλεονέκτημά μας – όπως είπαμε στη συζήτηση που ακολούθησε το “Μεγάλο Σόου” μας – να απαλλοτριώνουμε τα επικοινωνιακά κανάλια για να μιλήσουμε για άλλα πράγματα (και όχι οτιδήποτε), να μετατρέπουμε τη σημειωτική παραγωγή σε στρατηγικές στιγμές, να κάνουμε τη φροντίδα και τα αόρατα δίκτυα αμοιβαίας υποστήριξης σε μοχλό για την ανατροπή της εξάρτησης, να εξασκούμε την “καλή εργασία” ως κάτι άνομο και εναντίον της παραγωγικότητας, να επιμένουμε στην πρακτική της παραμονής, της ύπαρξης, ένα αυξανόμενο δικαίωμα.

38 <http://acp.sindominio.net/article.pl?sid=03/04/09/1234246&mode=thread>

39 Comisiones Obreras, ένα από τα μεγαλύτερα συνδικάτα της Ισπανίας, που το σημαδεύει μια μεγάλη ιστορία συμφωνιών και συμβιβασμών.

40 <http://www.nodo50.org/limpiezasramonycajal>

41 Με αυτή την έννοια, η εμπειρία των αγώνων στην απογραφή της Μαδρίτης ένα χρόνο πριν και στο Cirque de Soleil με ανθρώπους που τους είχε προσλάβει το πρακτορείο προσωρινής εργασίας Manpower ήταν άλλες σημαντικές πηγές έμπνευσης. <http://www.sindominio.net/labiblio/archivo.htm#prec>

Οι εξορμήσεις μας σε μέρη μη-εργασίας, ή για να είμαστε πιο ακριβείς, στα υπαρξιακά και υποκειμενικά μας δρομολόγια, έχουν απομονώσει προηγούμενα στα οποία βουτήξαμε, ανάμεσα στα οποία την εκστρατεία ενάντια στην Inditex⁴², η οποία οργανώθηκε από διάφορες γυναικείες ομάδες με διαλείμματα από το 1998⁴³, ή την επαναχρησιμοποίηση των σερβιτών που συμβαίνει για χρόνια. Η μεταμόρφωση των εργατικών αγώνων σε αγώνες πολιτών που δρουν επί των ασυμμετριών του βιολογικού φύλου και της σεξουαλικότητας, του τύπου προέλευσης και του νομικού στάτους, της φυλής και της ηλικίας, και που διατρέχουν τα μητροπολιτικά κυκλώματα της επισφάλειας συγκροτεί ένα δρομολόγιο που κάθε μια από εμάς μπήκε από διαφορετικό σημείο: μερικές από την εργασία τους, μερικές από κοινωνικούς χώρους, μερικές άλλες από ένα συνδικαλισμό σε μετασχηματισμό, από το φεμινιστικό κίνημα, από τις προσωπικές συναντήσεις που συμβαίνουν γύρω μας.

Συνεχίζεται...

Στο κλείσιμο αυτής της πρώτης φάσης θέλαμε να εκφραστούν και να πολλαπλασιαστούν οι προσπάθειές μας να χαρτογραφήσουμε την περιοχή, να πυροδοτήσουν ένα διάλογο με άλλες ακούραστες πραγματικότητες. Αλλά πως να εκφράσουμε μια τέτοια εσωτερική και πολύπλοκη διαδικασία; Πως να εκφράσουμε, σε ένα μόνο απόγευμα, σε ένα μόνο μέρος, την ιδιαιτερότητα – όσο ζωντανή και να μπορούσαμε να την κάνουμε – των περιπλανήσεων, που να αποτελείται από μια θεατροποίηση και μια φανταστική αναπαραγωγή των χώρων – των πεζοδρομίων, των βιτρίνων, των οθονών, των σπιτιών, της κατασκευαστικής εργασίας, των δωματίων νοσοκομείων και των τάξεων διδασκαλίας, των περαστικών – που περάσαμε, και τους ανθρώπους με τους οποίους είχαμε την ευκαιρία να μιλήσουμε, που παίζουν... τον εαυτό τους! Τα βίντεο, τα slides, ο ήχος, ένας διάλογος για τον οποίο ήμασταν όλες κιόλας πολύ κουρασμένες και, για να τελειώσουμε, με ένα κοκταίηλ στην Eskalera Karakola.

Στο σπίτι, μια μεταφράστρια μας μίλησε – ανάμεσα σε τηλεφωνήματα και κρασαρίσματα υπολογιστών – για την απομόνωση, το άγχος, και την οικειότητα του κειμένου. Στην τάξη μια δασκάλα μας έκανε μάθημα αγγλικών με τον ρυθμό των συνθημάτων που φωνάζαμε. Στο σπίτι και πάλι, μια οικιακή βοηθός μας περιέγραψε τις ώρες εργασίας της και την διαχείριση της οικογένειάς της από μακριά. Βγήκαμε, περπατήσαμε, σκεφτήκαμε, είδαμε το βίντεο μιας εικονικής βόλτας με την επισφαλή αρχαιολόγο που είναι πάντα στο δρόμο, μετά πήραμε συνέντευξη από μια από τις εργαζόμενες στο Ramon y Cajal. Αφήσαμε τον εαυτό μας να παρασυρθεί από το ρυθμό του πληκτρολογίου, τις κλήσεις, τα κατσαρολικά, τις εξάρσεις έμπνευσης.

Και μετά προσανατολισμένες και αποπροσανατολισμένες, σε έξαψη και ενωμένες, είδαμε ένα μοντάζ που συγκέντρωνε φωνές και εικόνες από τα περάσματά μας. Συζητήσαμε, μιλήσαμε για την επισφάλεια· όλοι μιλούν για την επισφάλεια στις μέρες μας. Αλλά μπορούμε να μιλάμε; Είναι χρήσιμο; Πως ορίζουμε μια κατηγορία που περιέχει τόσες διαφορές, μια τέτοια ποικιλία εμπειριών και καταστάσεων; Προκύπτουν αμφιβολίες. Το να βάζεις την εργασία ενός υψηλόβαθμου ανεξάρτητου ερευνητή μαζί με την εργασία μιας εσωτερικής οικιακής βοηθού χωρίς χαρτιά δεν σημαίνει το να συσκοτίζεις μια τρομερή διαφορά στην κοινωνική δύναμη; Πως θα σκιαγραφήσουμε την επισφάλεια εκτός της εργασίας; Και με αυτές και άλλες ερωτήσεις πάμε να πιούμε ένα ποτό και να σχεδιάσουμε, μεθυσμένες, τα μελλοντικά δρομολόγια του ενιαίου κοινού.

Μετάφραση στα ελληνικά: Γ.Κ.

42 Ο ισπανικός γίγαντας ιματισμού που περιλαμβάνει τα Zara, Bershka, Pull & Bear...

43 <http://acp.sindominio.net/article.pl?sid=02/05/20/0131215&mode=thread>
<http://acp.sindominio.net/article.pl?sid=02/05/27/2159245&mode=thread>
<http://acp.sindominio.net/article.pl?sid=02/05/27/229240&mode=thread>